

Det juridiske fakultet

Straffeprosessuell inndragning etter havressursloven § 65

Er praktiseringen av havressursloven § 65 i tråd med begrunnelsen for inndragningsinstituttet?

Guro Hauan

Masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, vår 2021.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Aktualitet.....	2
1.3	Tilgrensede perspektiver og avgrensninger.....	4
1.4	Videre fremstilling	6
2	Begrunnelsen for inndragningsinstituttet	7
2.1	Noen utgangspunkter.....	7
2.2	Inndragningsreglenes karakter og formål.....	9
2.3	Er inndragning straff etter EMK?.....	12
3	Havressursloven § 65	16
3.1	Noen utgangspunkter.....	16
3.2	Vilkårene for å foreta inndragning	18
3.2.1	Hva som kan inndras og hvem som kan rammes	18
3.2.2	Inndragningsvilkåret og spørsmålet om det er et skyldkrav	21
3.2.3	Inndragningsadgangen er fakultativ	22
3.2.4	Fastsettelse av inndragningsbeløpet	23
3.3	Behovet for en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven § 65	25
4	Praktiseringen av havressursloven § 65	29
4.1	Introduksjon og fremgangsmåte.....	29
4.2	Rt. 2002 s. 1063 (Sandvær).....	30
4.3	Rt. 2014 s. 996 (Cetus).....	31
4.4	HR-2017-930-A	33
4.5	HR-2020-735-U	35
4.6	Hva viser rettspraksis?	36
4.6.1	Formålet med inndragningen	36
4.6.2	Fastsettelse av inndragningsbeløpet	37

5	Hvordan tolkes og praktiseres straffeloven § 67 og § 69 sammenlignet med havressursloven § 65?	40
5.1	Innledning.....	40
5.2	Inndragning av utbytte fra en straffbar handling.....	41
5.2.1	Straffeloven § 67	41
5.2.2	Straffeloven § 67 sammenlignet med havressursloven § 65	45
5.3	Inndragning av produktet av, gjenstand for og redskap til en straffbar handling	48
5.3.1	Straffeloven § 69	48
5.3.2	Straffeloven § 69 sammenlignet med havressursloven § 65	52
6	Avsluttende bemerkninger	54
	Referanseliste	56

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Denne masteroppgaven omhandler den straffeprosessuelle inndragningsbestemmelsen i havressursloven¹ § 65. Problemstillingen som skal behandles er om praktiseringen av havressursloven § 65 er i tråd med begrunnelsen for inndragningsinstituttet. Temaet berører spørsmål innenfor både havressursrett og alminnelig strafferett.

Straffeprosessuell inndragning etter havressursloven § 65 er en av flere inndragningsbestemmelser i lovgivningen. Straffeloven² alminnelige bestemmelser om inndragning i §§ 66 til 76. På fiskerilovgivningens område er bestemmelsene i havressursloven § 65, fiskesalgslagsloven³ § 23, deltakerloven⁴ § 31 a og økonomiske soneloven⁵ § 9 sammenfallende.

Et sentralt utgangspunkt er at inndragning formelt ikke er definert som straff etter norsk rett. Inndragning betegnes som en strafferettslig reaksjon, og innebærer at en økonomisk verdi eller en gjenstand fratras eieren og overføres til staten på grunn av et lovbrudd eller fare for et lovbrudd.⁶ Inndragning er betinget av en straffbar handling, men reaksjonen i seg selv er ikke straff. Dette innebærer at inndragning som utgangspunkt må ha en annen begrunnelse og et annet formål enn et straffeformål.⁷ Det er imidlertid stor forskjell mellom de ulike inndragningsbestemmelsenes innhold og formål.⁸ I noen tilfeller kan inndragning begrunnes i et gjenopprettende eller forebyggende formål, mens i andre tilfeller fremstår skille mellom inndragning og straff som mer uklart.

Havressursloven § 65 åpner for at det kan foretas en inndragning av både fangst, redskaper, gjenstander, eiendom, anlegg og fartøy ved brudd på straffebestemmelsene i havressursloven. I praksis er det som regel verdien av dette som kreves inndratt, og ikke selve fangsten eller

¹ Lov 6. juni 2008 nr. 37 om forvaltning av viltlevande marine ressurser (havressurslova).

² Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.).

³ Lov 21. juni 2013 nr. 75 om førstehandsomsetning av viltlevande marine ressurser (fiskesalgslagslova).

⁴ Lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven).

⁵ Lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone (økonomiske soneloven) (heretter soneloven).

⁶ Johs. Andenæs, Georg Fr. Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, *Alminnelig strafferett*, 6. utg. ved Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther (2016) s. 546.

⁷ NOU 2002: 4 Ny straffelov s. 233.

⁸ Magnus Matningsdal, *Inndragning* (1987) s. 31.

fartøy og øvrige gjenstander. Bestemmelsen har flere likhetstrekk med straffelovens inndragningsbestemmelser i § 67 og § 69, som gir hjemmel til å inndra utbytte fra en straffbar handling jf. § 67 og gjenstander som har tilknytning til en straffbar handling jf. § 69.

For å forhindre at den som begår brudd på loven tjener på lovbruddet, er inndragningsreglene et viktig virkemiddel. Dette gjør seg særlig gjeldende på fiskerilovgivningens område, noe som gjenspeiles i omfanget av inndragningsbestemmelser. Fiskerinæringen særpreges av at fiskeriene genererer store økonomiske verdier og hvor brudd på lovgivningen kan gi betydelig økonomisk gevinst.⁹ Overtredelse av fiskerilovgivningen kan i tillegg være skadelig for fiskeriforvaltningen, samt skape konkurransefortrinn som går på bekostning av de øvrige aktørene i næringen. På denne bakgrunn er det nesten fast praksis at det reageres med inndragning overfor rederiet samtidig som den ansvarlige på fartøyet ilegges en bot. Inndragningsbestemmelsen i havressursloven § 65 er imidlertid preget av at håndhevingen av fiskerilovgivningen skal være effektiv. Dette innebærer at skille mellom inndragning og straff kan fremstå som uklart.

På det tyvende nordiske juristmøte i 1954 framholdt Andenæs at: «Det er mitt bestemte inntrykk at det i spesiallovgivningens inndragningsbestemmelser er en tendens til å dyrke effektivitetssynspunktet på bekostning av andre prinsipper, og at konflikten tilsløres ved at sanksjonen fremtrer som noe annet enn straff.»¹⁰ Inndragningsreglene har siden den gang gjennomgått en rekke endringer hva gjelder både plassering, karakter og innhold. Det kan likevel stilles spørsmål ved om det nå – nesten 70 år senere – fortsatt ligger noe i det Andenæs framholdt i 1954.

1.2 Aktualitet

De siste ti årene har det skjedd en omlegging hva gjelder praktiseringen av de strafferettslige inndragningsbestemmelsene. I rettspraksis ser man en utvikling der inndragningsinstituttets bakgrunn og formål har fått avgjørende betydning for inndragningsspørsmålet.¹¹ Denne utviklingen syntes imidlertid ikke å ha blitt fulgt opp i praksis etter havressursloven § 65.

⁹ Lars Fause, «fiskerikriminalitet – del 2» *Tidsskrift for strafferett*, nr. 02/2008 s. 139-160, på s. 145.

¹⁰ Andenæs, Johs. «Konfiskation som følge af lovovertrædelse», trykt i *Forhandlinger på Det tyvende nordiske juristmøte i Oslo den 23.-25. august 1954*, Oslo 1956 s. 112 til 117 på side 115.

¹¹ Rt. 2011 s. 1811, Rt. 2015 s. 1355, HR-2016-301-A, HR-2016-590-A, HR-2018-556-A og HR-2020-1354-A, se punkt 5.

Dette gjelder selv om reglene er delvis overlappende, samt underlagt et og samme inndragningsinstitutt.

Forskjellen kommer tydelig frem når man holder drøftelsen av havressursloven § 65 i NOU 2019: 21 Framtidens fiskerikontroll, opp mot NOU 2020: 10 Straffelovrådets utredning nr. 2: Inndragning av utbytte fra gjengkriminalitet. I NOU 2019: 21 behandler kontrollutvalget dagens reaksjons- og sanksjonssystem i fiskerinæringen. Drøftelsen angående den straffeprosessuelle inndragningsbestemmelsen i § 65 er imidlertid svært kortfattet, og hvor noen av uttalelsene ikke harmoniserer med det som legges til grunn i NOU 2020: 10.¹²

I forbindelse med NOU 2019: 21, fikk Norges Fiskarlag utarbeidet en ekstern juridisk betenkning av professor Jon Petter Rui om administrativ inndragning etter havressursloven § 54. 28. februar 2020 avga Rui betenkningen «Betenkning: Administrativ inndragning av fangstverdi etter havressursloven § 54.»¹³ Som navnet tilsier gjelder betenkningen i hovedsak administrativ inndragning etter havressursloven § 54. Rui foretar likevel en grundig gjennomgang av inndragningsinstituttet generelt, de menneskerettslige rammer for inndragningsinstituttet, og adgangen til å foreta inndragning etter andre bestemmelser, herunder straffeloven § 67 og § 69 og havressursloven § 65. I denne sammenheng er det et sentralt moment at Rui konkluderer med at havressursloven § 65 som den klare hovedregel må forstås slik at det foretas en nettoinndragning.¹⁴ Dette samsvarer dårlig med det kontrollutvalget legger til grunn i NOU 2019: 21.¹⁵ På den andre side er vurderingen sammenfallende med de begrunnelser som gis for straffelovens inndragningsbestemmelser i NOU 2020: 10.

Straffelovrådets utredning i NOU 2020: 10 gjelder i hovedsak straffelovens inndragningsbestemmelser. Straffelovrådet foretar en grundig gjennomgang av inndragningsregelverkets formål og struktur, hvor skille mellom straff og inndragning nærmere presiseres. I den sammenheng foreslår rådet å endre regelverket slik at inndragning som fremstår som straff, formelt defineres som straff og skilles ut fra de øvrige

¹² NOU 2019: 21 Framtidens fiskerikontroll s. 229, samt s. 236-237.

¹³ Jon Petter Rui «Betenkning: Administrativ inndragning av fangstverdi etter havressursloven § 54» betenkning avgitt til Norges Fiskarlag 28.februar 2020: <https://www.fiskarlaget.no/nyttig-info/dokumentarkiv/juridisk-betenkning-knyttet-til-fiskerikontrollutvalget-mars-2020/viewdocument/391> (sist besøkt 16.mai).

¹⁴ Rui (2020) s. 41.

¹⁵ NOU 2019: 21 s. 236.

inndragningsbestemmelsene.¹⁶ For denne avhandlingens formål står det sentralt at Straffelovrådet fremhever at «de spesiallovene som har inndragningsbestemmelser med likhetstrekk med straffeloven § 69, vil imidlertid måtte gjennomgå i tråd med sondringen mellom inndragning som ikke er straff, og inndragning eller konfiskasjon som defineres som straff i tråd med rådets anbefalinger.»¹⁷

Samtidig må det nevnes at straffelovrådet har fått noe kritikk for sin utredning.¹⁸ Blant annet fremhever Økokrim at de ikke støtter forslaget om å skille ut de inndragningsbestemmelser som er straff i et eget kapittel i straffeloven. I den sammenheng viser Økokrim til havressursloven § 65 og soneloven § 9 som «gode eksempler på at grensen mellom gjenopprettende formål og pønale formål heller ikke er klar.»¹⁹ Denne kritikken gir i seg selv uttrykk for at det er usikkerhet om hvordan inndragningsreglene skal forstås.

På denne bakgrunn er det behov for en nærmere redegjørelse av den straffeprosessuelle inndragningsbestemmelsen i havressursloven § 65. Det må redegjøres for hva som er begrunnelsen for og formålet med inndragning generelt, og hvordan dette stiller seg i forhold til inndragning etter havressursloven § 65. Videre må det redegjøres for hvordan Høyesterett behandler spørsmålet om inndragning etter § 65. For å belyse problemstillingen nærmere må dette sammenholdes med hvordan Høyesterett behandler spørsmålet om inndragning etter straffelovens bestemmelser. På denne bakgrunn vil det kunne besvares hva som er gjeldende rett etter havressursloven § 65, og om praktiseringen av bestemmelsen er i tråd med begrunnelsen for inndragningsinstituttet.

1.3 Tilgrensede perspektiver og avgrensninger

Det er den straffeprosessuelle inndragningsbestemmelsen i havressursloven § 65 som er utgangspunktet for vurderingen. Det må her trekkes et skille mellom administrativ inndragning og straffeprosessuell inndragning. Havressursloven § 54 gir hjemmel til administrativ inndragning av fangst etter vedtak av fiskeriforvaltningen. Bestemmelsen er

¹⁶ NOU 2020: 10 s. 14.

¹⁷ NOU 2020: 10 s. 105.

¹⁸ Kjell Kolsrud, «Mener Straffelovrådet har misforstått reglene om inndragning», rett24.no, 25. februar 2021, <https://rett24.no/articles/mener-straffelovradet-har-misforstatt-reglene-om-inndragning> (sist besøkt 15.mai).

¹⁹ Økokrims høringsuttalelse til NOU 2020: 10, 19. februar 2021, s. 8-9, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-nou-2020-10-straffelovradets-utredning-nr.-2-inndragning-av-utbytte-fra-gjengkriminalitet/id2783878/?uid=b5bf08df-148a-47a6-a705-59402716cfec> (sist besøkt 15. mai).

inngående behandlet av Rui, og vil ikke være et tema for denne oppgaven.²⁰ Videre vil heller ikke de øvrige inndragningsbestemmelsene på fiskerilovgivningens område bli behandlet.

Både den administrative bestemmelsen i § 54 og de øvrige inndragningsbestemmelsene vil imidlertid kunne gi bidrag til å belyse hvordan havressursloven § 65 skal forstås. Hva gjelder praktiseringen av havressursloven § 65, står særlig rettspraksis etter soneloven § 9 sentralt.

Når det gjelder straffelovens generelle inndragningsbestemmelser i § 67 og § 69 vil disse få større plass. Dette må ses på bakgrunn av at havressursloven § 65 fremstår som en hybrid av straffelovens § 67 og § 69. Det er uttalt av Høyesterett at det ved vurderingen etter § 65 er naturlig å søke veiledning i de alminnelige bestemmelsene i straffeloven.²¹ Bestemmelsene i straffelovens § 67 og § 69 vil således bli drøftet underveis der det er naturlig å trekke linjer mellom bestemmelsene i straffeloven og havressursloven § 65. Det vil videre bli foretatt en nærmere vurdering av bestemmelsene opp mot havressursloven § 65 i del 5.

På bakgrunn av oppgavens formål, avgrenses det mot de prosessuelle reglene for gjennomføring av inndragning. Det er likevel noen utgangspunkter som må nevnes. En sak om straffeprosessuell inndragning behandles etter reglene i straffeprosessloven²² jf. strpl. § 2 første ledd nr. 2. Dette gjelder uavhengig av om det samtidig blir nedlagt påstand om straff, jf. § 2 første ledd. Etter straffeprosessloven § 255 kan påtalemyndighetene utferdige et forelegg i stedet for å reise tiltale når de finner at en sak bør avgjøres med inndragning. Dette forutsetter at påtalemyndighetene anser siktede for skyldig i å ha begått en straffbar handling.

Påtalemyndighetene må kunne føre bevis for hvilken straffbar handling som er begått for å kunne vise til hva inndragningskravet er begrunnet i.²³ Et vedtatt forelegg vil ha virkning som dom jf. strpl. § 258 andre ledd. Dersom forelegget ikke vedtas, kan inndragningsforelegget tre i stede for tiltalebeslutning jf. § 268. Spørsmålet om inndragning blir da opp til domstolene å avgjøre.

Endelig avgrenses det mot å redegjøre for havressursloven § 65 andre ledd. Bestemmelsens andre ledd regulerer forholdet til panterett og andre rettigheter i gjenstander som inndras. Dette faller utenfor problemstillingen som skal behandles, og vil ikke bli drøftet nærmere.

²⁰ Rui (2020) s. 42 til 77.

²¹ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 15.

²² Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven – strpl.).

²³ NOU 2019: 21 s. 236.

1.4 Videre fremstilling

For å besvare problemstillingen er avhandlingen delt inn i 6 deler. I del 2 gis det en generell redegjørelse for inndragningsinstituttet. Det skal redegjøres for hva som er bakgrunnen for og formålet med inndragning generelt samt hvordan inndragningsinstituttet er bygget opp. Det vil i den sammenheng gis noen bemerkninger til hvordan havressursloven § 65 stiller seg i forhold til dette, den generelle redegjørelsen er likevel forbeholdt del 3. Det skal også tas stilling til om inndragning er å regne som straff etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), og hvilken konsekvens det har.

I del 3 er det havressursloven § 65 som er temaet. I denne delen skal det redegjøres for hva som er vilkårene for å foreta inndragning etter bestemmelsen. Her står det sentralt hva lovgiver har lagt til grunn for hvordan havressursloven § 65 skal forstås og hvilke hensyn som gjør seg særlig gjeldende for inndragning etter § 65. Dette har betydning for hvordan Høyesterett praktiserer bestemmelsen. Endelig vil det bli undersøkt hva som er begrunnelsen for at havressursloven § 65 er skilt ut som en egen inndragningsbestemmelse når det foreligger alminnelige bestemmelser i straffeloven.

I del 4 er det rettspraksis etter havressursloven § 65 som skal belyses. Det skal redegjøres for hvordan Høyesterett tar stilling til inndragningsspørsmålet, samt hvordan inndragningsbeløpet fastsettes. Sentralt står hva Høyesterett legger vekt på når de vurderer inndragning etter § 65, og om dette er i samsvar med den grunnleggende begrunnelsen for inndragningsinstituttet.

I del 5 er det forholdet mellom straffelovens inndragningsbestemmelser og havressursloven § 65 som skal behandles. Det vil bli vurdert hvordan straffelovens inndragningsbestemmelser stiller seg i forhold til begrunnelsen for inndragningsinstituttet, sammenlignet med havressursloven § 65.

Endelig vil det i del 6 gis noen avsluttende bemerkninger knyttet til problemstillingen.

2 Begrunnelsen for inndragningsinstituttet

2.1 Noen utgangspunkter

Inndragning er formelt ikke definert som straff etter norsk rett. Dette standpunktet ble fastslått ved lovrevisjonen av straffeloven i 1973, og videreført i straffeloven 2005.²⁴ Siden den gang har inndragning aldri vært straff. Inndragning er en strafferettslig reaksjon jf. strl. § 30 bokstav e, og ikke straff jf. § 29. Videre følger det av strl. § 66 at inndragning kan ilegges alene, men også sammen med straff eller andre strafferettslige reaksjoner. Disse utgangspunktetene i straffeloven gjelder også for reglene om straffeprosessuell inndragning på fiskerilovgivningens område.²⁵

Et overordnet formålet med inndragning er at forbrytelser ikke skal lønne seg.

Inndragningsreglene skal forhindre at den som begår en straffbar handling tjener på å begå lovbruddet.²⁶ Hvis lovbrøyteren blir straffet, men får beholde gevinsten og potensielt farlige eller ulovlige gjenstander tilknyttet den straffbare handlingen, kan det medføre at virkningen av straffen svekkes.²⁷ Både allmennpreventive og individualpreventive hensyn tilsier at dette må fratras lovbrøyteren. For at kriminalitet ikke skal lønne seg, er inndragningsreglene et nødvendig supplement til bruken av straff.

Videre har prevensjonshensynet en sentral betydning. Dette gjør seg særlig gjeldende når det er knyttet store økonomiske verdier til lovbruddet. For økonomisk motiverte lovbrudd vil det ha stor preventiv betydning at lovbrøyteren ikke får beholde fortjenesten av en straffbar handling.²⁸ I slike tilfeller vil risikoen for et omfattende inndragningsansvar kunne virke avskrekkende på potensielle lovbrøytere.²⁹ Også ved gjenstandsinnndragning står prevensjonshensynet sentralt. I straffelovens forarbeider fremheves det at «straffeforfølgningens preventive virkning kan svekkes dersom en lovbrøyter får beholde gjenstanden for den straffbare handlingen.»³⁰

²⁴ Andenæs (2016) s. 547.

²⁵ NOU 2019: 21 s. 229, Rui (2020) s. 36.

²⁶ NOU 1996: 21 Mer effektiv inndragning av vinning s. 17.

²⁷ Anne-Mette Dyrnes, *Inndragning: hva må gjøres?* (2003) s. 15.

²⁸ NOU 2003: 15 Fra bot til bedring s. 61.

²⁹ HR-2017-822-A avsnitt 36.

³⁰ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven) s. 463.

Inndragningsreglene må ses på bakgrunn av det någjeldende utgangspunkt om at inndragning ikke er straff. Straff defineres gjerne som et onde som ilegges i den hensikt at det skal føles som et onde.³¹ Straff er det største inngrepet staten kan gjøre mot en borger, og brukes for å gi uttrykk for samfunnets sterkeste bebreidelse.³² Når inndragning formelt ikke er straff, innebærer det at inndragning som utgangspunkt ikke skal være en ondepåføring. Det er likevel slik at flere av inndragningsbestemmelsene har et pønalt motiv, som betyr at inndragningen virker som straff. Slik inndragning vil ofte gå lengre enn det formålene bak inndragningsinstituttet tilsier, og vil da stå i strid med intensjonen om at inndragning er noe annet enn straff.³³

At inndragning aldri skal være straff har blitt kritisert. Ved lovrevisjonen i 1973 fant straffelovrådet dette uheldig og presiserte at «det betegner en ubetenkelig forenkling av regelsystemet å sløyfe sondringen mellom inndragning som straff og inndragning som ikke er straff».³⁴ Dette må ses på bakgrunn av at inndragning er en fellesbetegnelse for flere bestemmelser med nokså ulikt innhold og formål, og hvor det til tider har vært noe uavklart hvor grensen mellom dem skal trekkes.³⁵ Det har i ulike sammenhenger og til ulike tidspunkter vært gitt både pønale, forebyggende og gjenopprettende begrunnelser for inndragningsreglene.³⁶ Dette innebærer at det er stor forskjell på i hvilken grad inndragningsreglene grenser mot å være en ondepåføring.

På denne bakgrunn må det foretas en nærmere kategorisering av inndragningsreglene. Under henvisning til Andenæs, fremholder Rui at inndragningsreglene må skilles i tre kategorier.³⁷ Kategoriene kan tilbakeføres til eldre dansk-norsk og tysk rett, og utgjør inndragningssystemets overordnede, dogmatiske grunnstruktur.³⁸ I det følgende vil jeg se på hva som er den nærmere begrunnelsen og formålet bak de ulike kategoriene av inndragningsregler.

³¹ Den tradisjonelle definisjonen av straff er at «straff er et onde som staten tilføyer en lovovertræder på grunn av lovovertrædelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde». Definisjonen ble lagt til grunn i Rt. 1977 s. 1207 på side 1209, og er fulgt opp i forarbeidene til straffeloven 2005, se blant annet Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 20.

³² Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) s. 48.

³³ NOU 2020: 10 s. 25.

³⁴ Innstilling 11.mars 1970 straffelovrådet om inndragning på grunn av en straffbare handlinger, s. 11.

³⁵ Matningsdal (1987) s. 31.

³⁶ NOU 2020: 10 s. 23.

³⁷ Rui (2020) s. 4, Andenæs (1956) s. 113 til 114.

³⁸ Rui (2020) s. 5 og s. 8.

2.2 Inndragningsreglens karakter og formål

Inndragningsreglene kan deles inn i tre kategorier. (1) Inndragning som rent forebyggende rettshåndhevelse, (2) inndragning av utbytte av en straffbar handling, og (3) inndragning som går lengre enn til å fjerne vinningen, og som heller ikke er forebyggende rettshåndhevelse.³⁹

Inndragning som rent forebyggende rettshåndhevelse innebærer at en gjenstand inndras med formål om å forhindre at den blir brukt til en ny straffbar handling. Slik inndragning vil være aktuelt hvor gjenstanden ikke kan fremstilles og omsettes lovlig, eller når den frembyr en særlig fare for misbruk.⁴⁰ Inndragning begrunnet i et rent forebyggende formål vil ikke gjøre seg gjeldende i denne sammenheng.⁴¹ Dette må ses på bakgrunn av at det etter havressursloven § 65 nesten utelukkende foretas verdiinndragning. Inndragning som forebyggende rettshåndhevelse forutsetter at selve utbyttet/gjenstanden faktisk inndras, slik at det ikke kan benyttes til en ny straffbar handling. Ettersom en verdiinndragning innebærer at lovovertrederen får beholde fartøy og redskaper benyttet under fiske, dette i realiteten ikke hindre rederiet i å begå en ny straffbar. Videre må fiskeredskaper ol. betraktes som alminnelig tilgjengelige gjenstander, hvor den som blir rammet av inndragning har mulighet til å skaffe seg en ny tilsvarende gjenstand.⁴² På denne bakgrunn kan inndragning etter havressursloven § 65 ikke begrunnes i at formålet er å forebygge at gjenstanden brukes til en ny straffbar handling.⁴³

Den andre kategorien er inndragning av utbytte. Slik inndragning har hjemmel i straffeloven § 67.⁴⁴ Inndragning av utbytte tar sikte på å frata lovovertrederen den berikelsen som er oppnådd ved den straffbare handlingen. Formålet med utbytteinndragning er å nullstille situasjonen til slik den var før den straffbare handlingen fant sted. Dette ble lagt til grunn i Rt. 2011 s. 1811 hvor det presiseres at inndragning ikke er straff, og videre at «formålet bak inndragningsinstituttet – at tiltalte ikke skal tjene på den straffbare handlingen – bærer ikke

³⁹ Rui (2020) s. 7.

⁴⁰ Andenæs (2016) s. 559.

⁴¹ Se likevel punkt 3.1. Inndragning etter § 65 kan ha en forebyggende effekt.

⁴² Andenæs (2016) s. 559.

⁴³ I de tilfeller hvor det foretas fysisk inndragning etter havressursloven § 65 vil det typisk være av garn eller teiner som det har vært fisket ulovlig med. I slike tilfeller vil inndragning kunne begrunnes i forebyggende rettshåndhevelse for å forhindre at fiskeredskapet brukes til fremtidig ulovlig fiske. Dette er som regel uproblematisk og vil ikke bli drøftet nærmere i denne oppgaven.

⁴⁴ Se punkt 5.2 for en nærmere redegjørelse av straffeloven § 67.

lenger enn til gjenoppretting av situasjonen.»⁴⁵ Dette utgangspunktet er fulgt opp i NOU 2020: 10 hvor det foreslås at nullstillingsprinsippet lovfestes i straffeloven § 67 tredje ledd.⁴⁶

Ved utbytteinndragning står skillet mellom nettoinndragning og bruttoinndragning sentralt. En nettoinndragning innebærer at det gjøres fradrag for utgifter som lovbrysterer har hatt ved anskaffelsen av utbyttet. Det er bare den netto vinning som er oppnådd ved den straffbare handlingen som inndras.⁴⁷ Det motsatte er bruttoinndragning, hvor det foretas en inndragning uten fradrag for utgifter. En generell regel om inndragning av bruttoutbyttet kan ikke begrunnes i lovgrunnen om at ingen skal tjene på å begå en straffbar handling.⁴⁸ Dette må ses på bakgrunn av at en bruttoinndragning vil kunne gå lengre enn til å gjenopprette situasjonen. Det inndras mer enn det som kan forankres i formålet med regelen, og hvor differansen mellom netto og brutto vinning vil kunne representere en ondepåføring.⁴⁹ For at inndragningen skal være i samsvar med formålet bak regelen om utbytteinndragning, må det foretas en nettoinndragning. Når inndragningen begrenser seg til den netto vinning lovovertrederen har hatt ved lovbruddet, vil det kun være tale om en gjenoppretting av situasjonen. Det er ikke en ondepåføring å måtte gi fra seg en vinning man ikke har rettmessig krav på.⁵⁰ Inndragning av nettovinning er således ikke en pønalt reaksjon.

Den tredje kategorien, inndragning som går lengre enn til å fjerne vinningen og som heller ikke er forebyggende rettshåndhevelse, er pønalt motivert inndragning.⁵¹ Bakgrunnen for dette er at når inndragningen verken kan begrunnes i gjenopprettende eller forebyggende formål, vil den få karakter av å være en ondepåføring. En slik inndragning fremstår som en økonomisk reaksjon på lik linje med en bot, og kan i realiteten betraktes som straff.⁵²

Denne formen for inndragning gjør seg særlig aktuell her. Havressursloven § 65 åpner for at det kan foretas en inndragning av både fangst, redskaper og fartøy ved brudd på straffebestemmelsene i havressursloven. Bestemmelsens anvendelsesområde begrenser seg

⁴⁵ Rt. 2011 s. 1811 avsnitt 40.

⁴⁶ NOU 2020: 10 s. 14.

⁴⁷ Jon Petter Rui: «Fra menneskerettighetsdomstolen. Ingen straff uten skyld (nulla poena sine culpa) G.I.E.M. S.R.L. og andre mot Italia, søksnummer 1828/06, storkammerdom 28.juni 2018» *tidsskrift for strafferett* 03/2018 s. 202-215 på side 214.

⁴⁸ Magnus Matningsdal, *straffeloven 2005: kommentarutgave*, kommentar til § 67 punkt 4.2.1., *juridika.no* (lest 27.april 2021).

⁴⁹ Rui (2018) s. 214.

⁵⁰ Rui (2020) s. 8.

⁵¹ Rui (2020) s. 7.

⁵² Andenæs (2016) s. 548.

ikke til at lovovertrederen må gi fra seg det han ikke har rettmessig krav på. I flere tilfeller vil inndragningen kunne begrunnes i at det er begått brudd på kontroll- og utøvelsesregler uten at dette nødvendigvis har gitt et utbytte.⁵³ Dette innebærer at det kan foretas en inndragning som går utover vinning, og som heller ikke er forebyggende rettshåndhevelse. I NOU 2019: 21 fremheves det at «inndragning på fiskeriområdet kan i enkelte tilfeller måle seg med bestemmelsene om frihets- og bøtestraff (Andenæs, 2016, s. 550), da inndragningsbeløpene ofte er større enn bøtene som gis for overtredelsen.»⁵⁴ Utvalget gir ikke noe nærmere redegjørelse på dette punktet, men uttalelsen gir likevel et klart signal om at det er tale om en pønalt reaksjon. Når havressursloven § 65 åpner for at det kan foretas en slik pønalt inndragning, tilsier det at inndragningen får karakter av å være en ondepåføring.

Videre gir også Straffeloven § 69 hjemmel til å ilegge inndragning som fremstår som pønalt begrunnet.⁵⁵ Inndragning etter § 69 kan delvis begrunnes i gjenopprettende og forebyggende hensyn, men vil i mange tilfeller gå lengre enn hva disse formålene tilsier.⁵⁶ Dette må ses i sammenheng med den avveiningen bestemmelsen legger opp til i tredje ledd. Etter § 69 tredje ledd skal det – i likhet med havressursloven § 65⁵⁷ – foretas en vurdering av «om inndragning er påkrevd av hensyn til en effektiv håndheving av straffebudet, og om den er forholdsmessig.» En slik begrunnelse for inndragningskravet, hvor det legges vekt på «hensynet til en effektiv håndheving av straffebudet», gir klare holdepunkter for at det er tale om en pønalt reaksjon.⁵⁸ Det å vektlegge effektivitetshensyn kan ikke begrunnes i at formålet er å gjenopprette situasjonen eller forhindre en ny straffbar handling. Videre skal det ved forholdsmessighetsvurderingen legges vekt på «andre reaksjoner som ilegges, og konsekvensene for den som inndragningen rettes mot» jf. § 69 tredje ledd andre punktum. Vurderingsmomentene er i stor grad de samme momentene som vektlegges ved utmåling av bøtestraff, herunder den objektive grovhet av lovbruddet og gjerningspersonens skyld og økonomiske stilling.⁵⁹ Dette tilsier at tradisjonelle straffeutmålingsmomenter får betydning ved vurderingen av om inndragning skal skje og hvilket omfang den skal ha. At slike momenter vektlegges, vil stå i et spenningsforhold til utgangspunktet om at inndragning ikke

⁵³ Se punkt 3.2.1.

⁵⁴ NOU 2019: 21 s. 229.

⁵⁵ Se punkt 5.3.1.

⁵⁶ NOU 2020: 10 s. 24.

⁵⁷ Praksis etter havressursloven § 65 viser at det må innfortolkes et krav om at inndragningen må være påkrevd og forholdsmessig etter kriteriene i strl. § 69 tredje ledd, se punkt 4.

⁵⁸ NOU 2020: 10 s. 24.

⁵⁹ Andenæs (2016) s. 560.

er straff.⁶⁰ På denne bakgrunn må det legges til grunn at også straffeloven § 69 gir hjemmel til å foreta en inndragning som er pønalt begrunnet.⁶¹

2.3 Er inndragning straff etter EMK?

Formålet med denne delen er å se på om inndragning etter havressursloven § 65 er straff etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), og i så tilfelle hvilke konsekvenser det har. Spørsmålet om inndragning er straff etter EMK har vært et tema for Høyesterett. Ved Høyesteretts tolkning av EMK benytter Høyesterett samme metode som Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD).⁶² Avgjørelser fra EMD blir lojalt fulgt av Høyesterett og det syntes å være fast praksis at Høyesterett ikke fraviker EMD-avgjørelser.⁶³ De avgjørende punktene fra EMDs praksis hva gjelder spørsmålet om inndragning er straff etter EMK, har fått tilslutning i høyesterettspraksis. På bakgrunn av oppgavens omfang, samt for å unngå en delvis dobbeltbehandling, vil drøftelsen begrense seg til hvordan Høyesterett har behandlet spørsmålet.⁶⁴

Hvorvidt inndragning er å regne som straff etter EMK må vurderes konkret. EMK er innført som norsk rett og skal ved motstrid gå foran norsk lov jf. menneskerettsloven⁶⁵ § 2 jf. § 3. Det betyr at dersom inndragning anses som straff etter EMK, vil de rettssikkerhetsgarantier som konvensjonen gir måtte ivaretas ved illeggelse av inndragning. Sentralt står straffebegrepet i EMK artikkel 7 og uskyldpresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2 som er til hinder for bruk av straff på objektivt grunnlag. Dette ble slått fast i HR-2021-797-A. I dommen la Høyesterett til grunn at straff på objektivt grunnlag ikke er forenelig med straffebegrepet i EMK artikkel 6 nr. 2 og artikkel 7, slik det er fastlagt i EMDs storkammerdom 28.juni 2018 *G.I.E.M. S.r.l. med flere mot Italia*.⁶⁶ Under henvisning til storkammeravgjørelsen presiserte Høyesterett at «det er et vilkår for straff at gjerningspersonen har utvist subjektiv skyld. Straff kan altså ikke idømmes på rent objektivt grunnlag.»⁶⁷ Saken gjaldt foretaksstraff etter straffeloven § 27, men dette utgangspunktet vil også gjelde for inndragning som er å regne som straff etter

⁶⁰ NOU 2020: 10 s. 30.

⁶¹ Se punkt 5.3.1. for en nærmere redegjørelse av straffeloven § 69.

⁶² Jens Edvin A. Skoghøy, *Rett og rettsanvendelse*, Oslo 2018 s. 121.

⁶³ Skoghøy (2018) s. 121.

⁶⁴ For en grundig gjennomgang av de menneskerettslige rammer for inndragningsinstituttet og EMDs tolkning av spørsmålet, se Rui (2020) s. 8 til 23.

⁶⁵ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

⁶⁶ HR-2021-797-A avsnitt 20 til 23.

⁶⁷ HR-2021-797-A avsnitt 23.

EMK. Det må ses på bakgrunn av at saksforholdet i EMDs avgjørelse, som Høyesterett tok utgangspunkt i, gjaldt inndragning av eiendom på objektivt grunnlag. Dette innebærer at dersom inndragning anses som straff etter EMK, må det være konstatert skyld før inndragning kan foretas.

Spørsmålet om en inndragning skal anses som straff etter EMK beror på en konkret vurdering av de såkalte Engel-kriteriene. Engel-kriteriene ble første gang oppstilt i EMDs storkammerdom 8. juni 1976 *Engel mfl. mot Nederland*, og er videre lagt til grunn av Høyesterett. De tre Engel-kriteriene er (1) om sanksjonen er klassifisert som straff etter nasjonal rett, (2) normens karakter og (3) sanksjonens innhold og alvor.⁶⁸ Kriteriene er som utgangspunkt alternative, slik at det er tilstrekkelig at ett av dem er oppfylt før sanksjonen anses som straff. Et forhold kan også bli ansett som straff etter en konkret helhetsvurdering av normens karakter og sanksjonens innhold og alvor.⁶⁹

Inndragning er ikke klassifisert som straff etter norsk rett. Vurderingen av om inndragning må regnes som straff etter EMK vil i så tilfelle bero på de to øvrige kriteriene, normens karakter og sanksjonens innhold og alvor.

I HR-2017-821-A var spørsmålet om den inndragning som lagmannsretten hadde fastsatt var å regne som straff etter EMK. Saken gjaldt en settefiskprodusent, Marine Harvest Norway AS, som i lagmannsretten var blitt frifunnet for straffekravet som følge av at forholdet var foreldet. Samtidig ble selskapet dømt til å tåle en inndragning av 6 millioner kr jf. straffeloven 1902 § 34. Marine Harvest anket saken til Høyesterett med påstand om at inndragningen måtte anses som straff etter EMK. Høyesterett forkastet anken under henvisning til at lagmannsretten hadde foretatt en nettoinndragning. Inndragningen kunne da ikke anses som straff etter EMK.

Høyesterett viste til at ordlyden i straffeloven 1902 § 34 tilsier at det ikke skal gjøres fradrag for utgifter, altså at det skal foretas en bruttoinndragning.⁷⁰ På bakgrunn av lagmannsrettens vurdering var det imidlertid klart at det var foretatt en nettoinndragning, ettersom det var blitt gjort fradrag for kostnadene ved produksjonen.⁷¹ Spørsmålet var dermed om den

⁶⁸ Kriteriene er lagt til grunn av Høyesterett, se blant annet Rt. 2007 s. 1217 A avsnitt 40 og HR-2017-821-A avsnitt 39 med videre henvisninger til EMDs praksis.

⁶⁹ HR-2017-821-A avsnitt 39.

⁷⁰ HR-2017-821-A avsnitt 36.

⁷¹ HR-2017-821-A avsnitt 37.

omstendighet at inndragningsbestemmelsen i straffeloven 1902 § 34 står i straffeloven og etter sin ordlyd åpner for at det kan foretas en bruttoinndragning, tilsier at inndragningen likevel har en strafferettslig karakter etter EMK artikkel 7, til tross for at det var foretatt en nettoinndragning.⁷²

Under henvisning til EMDs praksis viser Høyesterett til at «inndragningens formål står sentralt i vurderingen».⁷³ Videre at «hvis inndragningen ikke har et pønalt formål, vil det trekke i retning av at inndragningen ikke er straff».⁷⁴ Høyesterett la til grunn at inndragning etter straffeloven 1902 § 34 ikke har et pønalt formål.⁷⁵ Det kunne da ikke være avgjørende at bestemmelsen står i straffeloven og åpnet for bruttoinndragning, «så lenge den praktiseres på en måte som er «comparable to a restitution of unjustified enrichment under civil law»».⁷⁶ Det avgjørende er altså at inndragningen begrenser seg til den uberettigede berikelsen som lovbrøyteren har oppnådd. Ettersom inndragningen i dette tilfellet var begrenset til nettoutbytte, konkluderte Høyesterett med at den inndragningen som var foretatt ikke kunne anses som straff etter EMK.

Dommen viser at ved vurderingen av om inndragning er straff etter EMK, er det et vesentlig spørsmål om inndragningen har et pønalt formål. I følge Høyesterett er det ikke avgjørende om bestemmelsens plassering eller ordlyd tilsier at det kan foretas en bruttoinndragning, så lenge regelen praktiseres slik at det foretas en nettoinndragning. Når inndragningen er begrenset til den uberettigede vinning som lovbrøyteren ikke har krav på, vil inndragningen kunne forankres i formålet med regelen om utbytteinndragning. Inndragningen vil da ikke ha et pønalt formål. Men i de tilfeller inndragningen går lengre enn til å gjenopprette situasjonen, vil inndragningen få et pønalt motiv. Dette tilsier at inndragning som går utover nettovinning vil bli ansett som straff etter EMK. I et slikt tilfelle, hvor det foretas en bruttoinndragning, må det innfortolkes et krav om utvist skyld for at det ikke skal være en krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 2 og EMK artikkel 7. Dette synspunktet er videre lagt til grunn av Rui og i NOU 2020: 10.⁷⁷

⁷² HR-2017-821-A avsnitt 38.

⁷³ HR-2017-821-A avsnitt 41.

⁷⁴ HR-2017-821-A avsnitt 41.

⁷⁵ HR-2017-821-A avsnitt 43.

⁷⁶ HR-2017-821-A avsnitt 43.

⁷⁷ Rui (2020) s. 25, NOU 2020: 10 s. 55.

Spørsmålet om inndragning etter havressursloven § 65 er å anse som straff etter EMK har ikke vært oppe for Høyesterett. Det må likevel legges til grunn at de samme momentene som nevnt, gjør seg gjeldene ved vurderingen etter havressursloven § 65. Dette innebærer at inndragningens formål står sentralt ved vurderingen av om det er tale om straff etter EMK.

I Rt. 2007 s. 1217 var det et spørsmål om inndragning av fangst etter saltvannsfiskeoven § 11 tredje ledd måtte anses som straff etter EMK artikkel 6. Saltvannsfiskeoven § 11 tredje ledd er videreført i havressursloven § 54. Selv om saken gjaldt administrativ inndragning av fangstverdi, er det flere momenter som kan tas til inntekt for spørsmålet om inndragning etter havressursloven § 65 er straff etter EMK. Sentralt står skille mellom hva som er formålet med administrativ inndragning og hva som er formålet med straffeprosessuell inndragning.

Saksforholdet i Rt. 2007 s. 1217 var at to inspektører fra fiskeridirektoratet hadde gjennomført en inspeksjon på to fartøy, «X» og «Y». På bakgrunn av inspeksjonen ble det lagt til grunn at fangsten som var innmeldt på kvoten til fiskefartøy «X», ikke var fisket med nevnte fartøy, men av «Y». Dette resulterte i at ervervstillatelsene til fartøyene ble tilbakekalt for en tidsbegrenset periode i medhold av deltakerloven § 11. Videre ble det fattet vedtak av fiskeridirektoratet om at fangsten som «X» hadde innmeldt, skulle inndras i medhold av saltvannsfiskeoven § 11 tredje ledd jf. forskrift 21. desember 2002 om regulering av fisket etter makrell i 2003 § 23 første ledd.

Høyesterett kom enstemmig til at inndragning av fangst etter saltvannsfiskeoven § 11 tredje ledd ikke dreier seg om illeggelse av en sanksjon som har karakter av straff etter EMK artikkel 6. Høyesterett viste til at inndragning etter saltvannsfiskeoven § 11 tredje ledd besluttes av fiskeriforvaltningen på rent objektivt grunnlag og at bestemmelsen ikke har et pønalt formål.⁷⁸ I vurderingen tok Høyesterett utgangspunkt i at det som kan inndras etter § 11 tredje ledd, er fisk som er ulovlig fanget eller ervervet, og at inndragningen begrenser seg til det ulovlige fiskepartiet.⁷⁹ Videre presiseres det at «formålet med inndragningen er å frata den som har fanget eller ervervet fisk ulovlig, verdien av fiskepartiet.»⁸⁰ På bakgrunn av at inndragning etter saltvannsfiskeoven § 11 tredje ledd ikke har noe pønalt formål, konkluderte Høyesterett

⁷⁸ Rt. 2007 s. 1217 avsnitt 42.

⁷⁹ Rt. 2007 s. 1217 avsnitt 42.

⁸⁰ Rt. 2007 s. 1217 avsnitt 42.

med at verken en separat eller samlet bedømmelse av Engel-kriteriene kunne medføre at inndragningen ble klassifisert som straff etter EMK.⁸¹

Høyesterett viser til en rekke momenter som tilsier at administrativ inndragning ikke er straff etter EMK. Basert på disse momentene, er det mye som taler for at inndragning etter havressursloven § 65 må anses som straff etter EMK.

Havressursloven § 65 står i lovens kapittel 12 om straffeansvar, og inndragning etter § 65 ilegges av påtalemyndighetene. Formålet med inndragning etter § 65 begrenser seg ikke til å frata den som har fanget eller ervervet fisk ulovlig, verdien av fiskepartiet. Inndragningen går lengre enn til en erleggelse av vinning. Den nærmere begrunnelse for dette vil jeg komme inn på i de to neste delene. Det må likevel kunne legges til grunn at bestemmelsen åpner for at det kan foretas en pønalt begrunnet inndragning som går utover netto berikelse. Dersom havressursloven § 65 praktiseres slik at det foretas en bruttoinndragning, vil det være en pønalt reaksjon. En slik inndragning vil være straff etter EMK. Som en konsekvens av dette kan inndragning etter havressursloven § 65 ikke ilegges på objektive grunnlag.

3 Havressursloven § 65

3.1 Noen utgangspunkter

I denne delen vil jeg ta for meg havressursloven § 65. Drøftelsen går hovedsakelig på hvordan bestemmelsen er å forstå etter lovgivers syn. Hvordan bestemmelsen praktiseres vil jeg komme nærmere tilbake til i del 4. Jeg vil først se på noen forutsetninger for inndragning etter § 65, herunder hva som kan inndras og hvem inndragningskravet kan rettes mot. Videre vil jeg se nærmere på vilkårene for å foreta inndragning etter bestemmelsen, og om det er et krav til utvist skyld. Det vil også bli gjort noen merknader til hva lovgiver legger til grunn for fastsettelse av inndragningsbeløpet. Endelig vil jeg i punkt 3.3 se på behovet for en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven § 65.

⁸¹ Rt. 2007 s. 1217 avsnitt 45.

Før det foretas en nærmere vurdering av havressursloven § 65, må det knyttes noen merknader til formålet bak havressursloven, og hvordan de hensyn som nevnt i del 2 gjør seg særlig gjeldende for inndragning i fiskeriene.

Et grunnleggende prinsipp er at de viltlevende marine ressursene ligger til fellesskapet i Norge, hvor staten har et særlig ansvar for å forvalte ressursene på en bærekraftig og samfunnsøkonomisk lønnsom måte.⁸² De viltlevende marine ressursene er fornybare, men ikke utømmelig. For å sikre en bærekraftig og lønnsom utvikling, er fiskerinæringen omfattende regulert gjennom lover, forskrifter og andre pålegg.⁸³ Et sentralt moment er at utøving av fiske er betinget av tillatelse fra offentlige myndigheter.⁸⁴ Dette innebærer at de som har tilgang til å høste av fellesskapets ressurser, har et særlig ansvar for at virksomheten skjer i overensstemmelse med de til enhver tid gjeldende regler.⁸⁵ Fiskeriene må forholde seg til en rekke påbud og forbud, herunder regler om hvordan utøvelsen av fisket skal skje, samt regler som pålegger fiskeriene ulike registrerings- og rapporteringsplikter. Regelverket skal legge til rette for at fiskeriene kan kontrolleres, og om nødvendig at det kan ilegges sanksjoner.

Kontrollen med at reglene blir fulgt er en grunnleggende forutsetning for en ansvarlig og god ressursforvaltning.⁸⁶ Oppgaven med å kontrollere fiskeriene er i hovedsak lagt til Fiskeridirektoratet, fiskesalgslagene og kystvakten. Ved mulige regelbrudd må forholdet anmeldes til politiet for videre etterforskning. Det er påtalemyndighetene som har ansvaret for å ilegge et eventuelt inndragningsforelegg eller ta saken til retten.⁸⁷

Høsting av ressursene i strid med regelverket kan gi urettmessige økonomiske fordeler. Siden fiskeriene har anledning til å ha fellesskapets ressurser som inntektskilde, innebærer det at myndighetene har et legitimt krav på å frata fiskeren en eventuell vinning som følge av at regelverket ikke blir fulgt.⁸⁸ Inndragning av uberettiget fangst kan således begrunnes i

⁸² Havressursloven § 2 jf. § 1 jf. Prop. 137 L (2019-2020) Lov om endringer i deltakerloven og havressurslova (endringer i kvotesystemet) s. 15.

⁸³ Lars fause, «fiskerikriminalitet – del 1» *Tidsskrift for strafferett*, nr. 1/2008. s. 3-26 på s. 3.

⁸⁴ Rt. 2013 s. 1345 P avsnitt 67.

⁸⁵ NOU 2019: 21 s. 237.

⁸⁶ Ot.prp. nr. 90 (2007-2008) s. 150.

⁸⁷ Jf. strpl. § 255, § 268 og § 262 jf. 249.

⁸⁸ Irene Vanja Dahl, «Norsk fiskerijurisdiksjon overfor utenlandske fartøy», 2008 s. 215.

formålet om at ingen skal tjene på å begå en straffbar handling. Det er «et grunnleggende rettfærdighetskrav» at den som fisker utover det han har rettmessig krav på, fratras dette.⁸⁹

Videre kan inndragning ha en preventiv effekt. Som nevnt i del 2 er det klart at inndragning etter havressursloven § 65 ikke kan begrunnes i et forebyggende formål. Når rederiet får beholde fartøy og redskaper, er det i realiteten ingenting som hindrer dem fra å begå et nytt lovbrudd. Det må likevel legges til grunn at dersom fiskeren vet at fangst kan bli inndratt ved et eventuelt lovbrudd, vil det kunne redusere fristelsen til å bryte loven. I tillegg kommer at risikoen for et omfattende inndragningsansvar kan gi rederiet et insitament til å sette inn ressurser på internkontroller. Prevensjonshensynet kan således medføre at rederiet gjør tiltak for å forhindre et fremtidig inndragningsbeløp.

Disse hensynene tilsier at uberettiget fangst skal inndras. Men, som det vil bli redegjort for i det følgende, går havressursloven § 65 lengre enn dette.

3.2 Vilkårene for å foreta inndragning

3.2.1 Hva som kan inndras og hvem som kan rammes

Havressursloven § 65 lyder:

«Ved brot på føresegner som nemnde i §§ 60 til 63, kan fangst inndras. Det same gjeld reiskapar, gjenstandar, eigedomar, anlegg eller fartøy som er brukte ved lovbrotet. Dette gjeld utan omsyn til kven som er eigar. I staden for tingen kan verdien heilt eller delvis inndragast hos den skuldige eller den det er handla på vegner av, eller hos eigaren.

Det kan fastsetjast at panterett og andre rettar i ting som vert inndregne, heilt eller delvis fell bort. Føresegnene i straffelova § 74 gjeld tilsvarende.

Når lovleg og ulovleg fangst er blanda saman, kan heile fangsten inndragast.»

Etter havressursloven § 65 kan fangst inndras jf. første ledd første punktum. Videre følger det av § 65 første ledd andre punktum at også «reiskapar, gjenstandar, eigedomar, anlegg eller fartøy som er brukte ved lovbrotet» kan inndras. Det er således en vid åpning for hva som kan

⁸⁹ NOU 1996: 21 s. 17.

være inndragningsobjektet, ettersom både fangst, fartøy og redskaper kan inndras ved brudd på havressursloven.

Ordlyden i første ledd første punktum åpner for at «fangst» kan inndras. Etter ordlyden er inndragningsadgangen ikke begrenset til ulovlig fangst. Bestemmelsen omfatter både de tilfeller hvor fangsten utgjør vinningen fra en straffbar handling, men også de tilfellene hvor fangsten har vært gjenstand for en straffbar handling uten at fangsten i seg selv utgjør et ulovlig oppnådd utbytte.⁹⁰ Det må skilles mellom de tilfellene hvor det er fisket ulovlig, slik at fiskeren ikke har rettmessig krav på fangsten, og de tilfeller hvor det er tale om formalovertredelser. Hvor det kun er tale om formalovertredelser, som for eksempel ved feil føring av fangstdagbok, men hvor fiskeren har fisket innenfor tillatt kvote, vil fangsten ikke utgjøre en uberettiget vinning.⁹¹ Fangsten må da inndras fordi den har vært gjenstand for en straffbar handling. At fangst kan inndras selv om den ikke har gitt noe uberettiget vinning, er i forarbeidene begrunnet i at det er «eit berande prinsipp» at den som ikke følger grunnleggende regler om rapportering av fangst samt andre kontrollregler, ikke skal få beholde verdien av denne.⁹² Denne presiseringen må ses i sammenheng med formålet bak havressursloven. De som har adgang til å fiske av fellesskapets ressurser, har et særlig ansvar for at bestemmelsene overholdes.

Videre kan også redskaper og fartøy som har vært brukt ved den straffbare handlingen inndras jf. § 65 første ledd andre punktum. Bestemmelsen åpner for at det kan foretas en inndragning av gjenstander som i utgangspunkt er lovlig. Etter ordlyden er det avgjørende at gjenstandene «er brukte ved lovbrøtet». Det innebærer at dersom fartøy og redskap har vært benyttet ved lovbruddet, kan de inndras. Dette må ses på bakgrunn av at redskaper og fartøy som regel er en nødvendig forutsetning for å begå brudd på fiskerilovgivningen. Denne inndragningsadgangen gjelder uten hensyn til hvem som er eier jf. § 65 første ledd tredje punktum. Det innebærer at det kan bli tale om inndragning selv om gjenstanden ikke tilhører den som har begått brudd på lovgivningen. Dette må ses på bakgrunn av at eier av fartøy og den ansvarlige under fiske ikke nødvendigvis er samme person, og hvor det som regel er et

⁹⁰ Se Matningsdal (1987) s. 236, hvor det uttales at om man gjør seg skyldig i ulovlig fiske, må fisken enten inndras som vinning eller som corpus delicti (som «gjenstand for» en straffbar handling, se punkt 5.3.1.).

⁹¹ Rui (2020) s. 33.

⁹² Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 152 og s. 166.

rederi som eier både fangsten, fartøy og redskaper. Inndragningskravet kan da rettes mot eier, selv om eier ikke har begått lovbruddet.

Videre følger det av § 65 tredje ledd at når lovlig og ulovlig fangst er blandet sammen kan hele fangsten inndras. Ordlyden tilsier at det er en utvidet adgang til inndragning, hvor også fangst som er lovlig ervervet, kan inndras. Dette innebærer at påtalemyndighetene kan frata rederiet fangst som de i utgangspunktet har rettmessig krav på så lenge den er sammenblandet med ulovlig fangst. Bestemmelsen innebærer en strengere reaksjon enn det de alminnelige reglene om inndragning i straffeloven legger opp til. I forarbeidene til havressursloven vises det til at § 65 tredje ledd går lengre enn straffelovens inndragningsbestemmelser, uten at det gis noe nærmere begrunnelse for dette.⁹³

Det foretas sjeldent fysisk inndragning av fangst og redskaper mv. I stede foretas det en verdiinndragning jf. § 65 første ledd fjerde punktum. Verdiinndragning innebærer at hele eller en del av verdien inndras, men hvor lovbyteren får beholde fangsten, fartøy og øvrige redskaper brukt ved lovbruddet. Det er altså et økonomisk beløp som tilsvarer fangstens verdi som blir inndratt, og ikke selve fangsten. Dette begrunnes i at det vil være upraktisk og kostnadskrevende dersom påtalemyndighetene skal måtte inndra selve fangsten og oppbevare den til saken er endelig avgjort.⁹⁴ Det samme gjelder når det besluttes inndragning av ulovlig brukte redskaper og fartøy. I slike tilfeller vil adgangen til inndragning av en del av verdien stå sentralt. Fartøy og fiskeredskaper har som regel stor økonomisk verdi, hvor en fysisk inndragning av dette vil kunne være uforholdsmessig. En delvis verdiinndragning vil da åpne for at reaksjonen kan tilpasses etter hvor grovt forholdet er.⁹⁵

Inndragning kan foretas overfor den skyldige eller den det er handlet på vegne av, eller hos eieren jf. § 65 første ledd siste punktum. Ordlyden «den skyldige» viser til at inndragning kan skje overfor den ansvarlige på fartøyet under fisket, altså skipperen. Inndragning kan også foretas «hos eieren», som innebærer at inndragningsforelegget retts mot eier av fartøy, som regel et rederi. I praksis ilegges den skyldige en straff i form av bot for brudd på fiskerilovgivningen, mens inndragning ilegges overfor rederiet for det samme forholdet.

⁹³ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 152.

⁹⁴ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 165.

⁹⁵ Andenæs (2016) s. 560.

Dette har sammenheng med at det i stor grad er rederiet som eier det som kreves inndratt, og ikke den som har begått lovbruddet.

3.2.2 Inndragningsvilkåret og spørsmålet om det er et skyldkrav

Havressursloven § 65 åpner for at inndragning kan foretas ved overtredelse av bestemmelser som nevnt i §§ 60 til 63, altså ved overtredelse av bestemmelser som er ilagt straffeansvar etter havressursloven. Etter ordlyden i § 65 er det eneste vilkåret for å foreta inndragning at en av de nevnte bestemmelsene i §§ 60 til 63 er brutt. Dette er også lagt til grunn i Rt. 2014 s. 996 avsnitt 13. Det tilsier at dersom det er begått en handling som er straffbar etter havressursloven, er det adgang til å kunne ilegge inndragning i medhold av havressursloven § 65.

Ordlyden i havressursloven § 65 stiller ikke krav til at det er utvist skyld før inndragning kan foretas. I den sammenheng kan det stilles spørsmål om det må være konstatert brudd på bestemmelsene i havressursloven §§ 60 til 63 før inndragning kan foretas. Havressursloven §§ 60 til 63 er lovens straffebestemmelser, og krever at overtredelsen har skjedd «med vilje eller aktlaust» før straff kan ilegges. Dette innebærer at lovovertrederen må ha utvist skyld i form av forsett eller uaktsomhet for å kunne bli straffet for brudd på reglene i havressursloven. Havressursloven § 65 viser ikke til et slikt skyldkrav. Etter ordlyden kan inndragning ilegges dersom det er begått brudd på bestemmelser «som er nemnde i §§ 60 til 63». Bestemmelser som er nevnt i §§ 60 til 63 viser til ulike regler om regulering, gjennomføring og kontroll av fiske. Etter ordlyden er det tilstrekkelig at det er begått brudd på disse bestemmelsene som er nevnt i § 60 til 63. Dette innebærer at dersom det er begått brudd på bestemmelsen om ilandføringsplikt i § 15, som er nevnt i § 61, kan inndragning foretas. En slik forståelse innebærer at det ikke er et krav om utvist skyld i relasjon til den straffbare handlingen. Det er tilstrekkelig at det objektivt er begått en handling som er straffbar etter havressursloven før inndragning kan ilegges.

Spørsmålet om det er et skyldkrav etter § 65 er ikke berørt i forarbeidene til havressursloven. Det fremkommer imidlertid av forarbeidene til saltvannsfiske loven at «foreligger de subjektive straffbarhetsbetingelser blir fangsten gjenstand for inndragning etter § 54 i forbindelse med straffeforfølgning».⁹⁶ Videre presiseres det i merknaden til § 54 at

⁹⁶ Ot.prp. nr. 85 (1981-1982) Om lov om saltvannsfiske m.v s. 23.

inndragning etter bestemmelsen forutsetter at det foreligger subjektiv skyld.⁹⁷ Da det uttrykkelig fremkommer av forarbeidene til havressursloven § 65 at bestemmelsen er en videreføring av saltvannsfiskeloven § 54, kan dette tilsi at kravet om utvist skyld også må gjelde for inndragning etter havressursloven § 65.⁹⁸

Kravet om utvist skyld etter § 65 er ikke problematisert av Høyesterett. I Rt. 2014 s. 996 presiserer Høyesterett at «Etter lovteksten er det eneste vilkåret for å foreta inndragning at de nevnte lovbestemmelsene er brutt.»⁹⁹ Ettersom Høyesterett fremhever dette som «det eneste vilkåret», kan uttalelsen tas til inntekt for at havressursloven § 65 ikke har noe skyldkrav.

Det at skyldspørsmålet ikke er nærmere problematisert av Høyesterett, må likevel ses på bakgrunn av hvordan foreliggende høyesterettsdommer er lagt opp. I samtlige dommer hvor inndragning etter § 65 er et tema, er det konstatert at straff kan ilegges for overtredelse av havressursloven med tilhørende forskrifter. Spørsmålet om inndragning kommer dermed som en følge av at det er lagt til grunn at lovbruddet har skjedd «med vilje eller aktlaust» jf. skyldkravet i §§ 60 til 63. Både i Rt. 2014 s. 996, HR-2017-930-A og HR-2020-735-U blir spørsmålet om inndragning behandlet etter at det er slått fast at skipperen kan straffes i medhold av havressurslovens straffebestemmelser. Dette gir en indikasjon på at det må være konstatert et lovbrudd, hvor lovovertrederen har utvist skyld, før det blir tale om inndragning etter havressursloven § 65.

Spørsmålet om det er et skyldkrav etter havressursloven § 65 fremstår som noe uklart. Det må imidlertid legges til grunn at bestemmelsen åpner for at det kan foretas en pønalt begrunnet inndragning. En slik inndragning vil innebærer at reaksjonen er straff etter EMK. En pønalt begrunnet inndragning på rent objektivt grunnlag, vil ikke være i samsvar med EMK artikkel 6 nr. 2 og EMK artikkel 7. I de tilfeller det besluttes bruttoinndragning, må det innfortolkes et krav om utvist skyld i medhold av EMK.

3.2.3 Inndragningsadgangen er fakultativ

Inndragningsadgangen etter havressursloven § 65 er fakultativ jf. ordlyden «kan». Det innebærer at domstolen er gitt en skjønnsmessig adgang til å avgjøre om inndragning skal ilegges eller ikke. Dette gjelder også for påtalemyndighetene når de beslutter om det skal

⁹⁷ Ot.prp. nr. 85 (1981-1982) s. 49.

⁹⁸ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 224.

⁹⁹ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 13.

illegges et inndragningsforelegg eller ikke. Spørsmålet må vurderes konkret i hver sak. I Rt. 2014 s. 996 ble det under henvisning til straffeloven 1902 § 35 første ledd og straffeloven 2005 § 69 tredje ledd, vist til at kan-bestemmelsen i havressursloven § 65 må forstås slik at inndragning bare kan foretas der det er påkrevd og forholdsmessig.¹⁰⁰ Dette tilsier at vurderingsmomentene i straffeloven § 69 tredje ledd kommer til anvendelse ved vurderingen etter havressursloven § 65. Etter ordlyden i strl. § 69 gjelder dette både i vurderingen av om inndragning skal finne sted og i så tilfelle hvilket omfang den skal ha.

Ved spørsmålet om inndragning er «påkrevd», står uttalelser i forarbeidene og rettspraksis sentralt. I Rt. 2014 s. 996 legger Høyesterett til grunn at «lovgivers generelle vurderinger av inndragningsinstituttets betydning for håndhevingen av fiskerilovgivningen er etter mitt syn sentrale ved den konkrete bedømmelsen av om inndragning er påkrevd.»¹⁰¹ I forarbeidene fremheves det at kontrollen med fiskeriene er en grunnleggende forutsetning for en ansvarlig og god fiskeriforvaltning, og videre at inndragning er et av de mest effektive virkemidlene i håndhevingen av fiskerilovgivningen.¹⁰² Dette blir også lagt til grunn i NOU 2019: 21. Kontrollutvalget viser til at inndragningsvurderingen skal skje etter straffeloven § 69 tredje ledd.¹⁰³ Videre fremheves det at brudd på havressursloven må ses i sammenheng med formålet bak loven.¹⁰⁴

Disse uttalelsene, både i forarbeidene til havressursloven og i NOU 2019: 21, kan tas til inntekt for at inndragning alltid vil være påkrevd når det er begått brudd på havressursloven. Når det fremheves at inndragning er det mest effektive virkemidlet i håndhevingen, og hvor dette sammenholdes med formålet bak loven, tilsier det at inndragning som hovedregel skal foretas ved lovbrudd. Selv om havressursloven § 65 opererer med en kan-regel, innebærer dette at det i utgangspunktet skal mye til for at inndragning ikke bør foretas når det er konstatert brudd på lovgivningen. Dette synspunktet støttes opp i rettspraksis.¹⁰⁵

3.2.4 Fastsettelse av inndragningsbeløpet

Hvordan inndragningsbeløpets størrelse skal fastsettes beror i stor grad på de konkrete omstendigheter i saken, samt momenter som er utledet fra rettspraksis. Jeg vil derfor komme

¹⁰⁰ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 15 og 16.

¹⁰¹ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 18.

¹⁰² Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 150 og s. 165.

¹⁰³ NOU 2019: 21 s. 237.

¹⁰⁴ NOU 2019: 21 s. 237.

¹⁰⁵ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 16 til 22, HR-2017-930-A avsnitt 39.

nærmere tilbake til dette punktet i del 4. Forarbeidene gir likevel noen generelle retningslinjer for hvilke momenter som skal vektlegges ved fastsettelse av inndragningsbeløpet.

Forarbeidene legger opp til at det må foretas en skjønnsmessig vurdering der flere momenter kan få betydning. Det vises til at det ved fastsettelse av inndragningsbeløpet skal legges vekt på «handlingens objektive grovhet, økonomisk gevinst og/eller potensielle økonomiske gevinst, involverte verdier (takst båt og redskap), båtens fangstkapasitet, oppdagelsesrisiko, gjerningsmannens subjektive skyld og eierens eventuelle medansvar.»¹⁰⁶ Dette tilsier at tradisjonelle straffeutmålingsmomenter får betydning ved vurderingen av hvordan inndragningsbeløpet skal fastsettes.¹⁰⁷

Ved fastsettelse av inndragningsbeløpets størrelse skal det tas utgangspunkt i fangstens verdi. Dette utgangspunktet er slått fast i rettspraksis, men fremheves i både forarbeidene til havressursloven og i NOU 2019: 21.¹⁰⁸ Videre vises det til at inndragningsbeløpet kan settes høyere når det er foretatt et ulovlig fiske, sammenlignet med når det er tale om formalovertredelser.¹⁰⁹ Dette innebærer at lovgiver anerkjenner de prinsippene om inndragningens størrelse som er lagt til grunn i rettspraksis.

Spørsmålet om det kan bli aktuelt å gjøre noen fradrag i inndragningsbeløpet er ikke tatt opp i forarbeidene til havressursloven § 65. I NOU 2019: 21 berøres spørsmålet, hvor det presiseres at «det skal ikke gjøres fradrag for utgifter som for eksempel kostnader, trekk, lott m.m., jf. straffeloven § 67 andre ledd».¹¹⁰ Utsagnet må ses på bakgrunn av det som er fastslått i rettspraksis. Det er likevel verdt å merke seg at utvalget legger dette til grunn under henvisning til regelen i straffeloven § 67 andre ledd. Nyere praksis etter straffeloven § 67 viser imidlertid at regelen om at det ikke skal gjøres fradrag for utgifter, er vesentlig modifisert.¹¹¹

¹⁰⁶ NOU 2005: 10 s. 203, Ot.prp. nr 20 (2007-2008) s. 152.

¹⁰⁷ Se punkt 2.2.

¹⁰⁸ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 152 og NOU 2019: 21 s. 236.

¹⁰⁹ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 152 og NOU 2019: 21 s. 236.

¹¹⁰ NOU 2019: 21 s. 236.

¹¹¹ Se punkt 5.2.1.

3.3 Behovet for en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven § 65

Behovet for en egen inndragningsbestemmelse på fiskerilovgivningens område har vært drøftet flere ganger, og senest under utarbeidelsen av havressursloven. I det følgende vil jeg se på hva som har vært lovgivers begrunnelse for at havressursloven § 65 har blitt stående som en egen inndragningsbestemmelse, når det foreligger alminnelige inndragningsregler i straffeloven. I den forbindelse vil det være sentralt hvilke momenter som har blitt vektlagt ved avgjørelsen, og hvorfor straffelovens bestemmelser ikke anses som tilstrekkelige.

Spørsmålet om det er behov for egne inndragningsbestemmelser på fiskerilovgivningens område ble drøftet allerede før lovrevisjonen av inndragningsbestemmelsene i straffeloven i 1973.¹¹² Før revisjonen fantes det en rekke inndragningsbestemmelser i spesiallovgivningen, samtidig som straffelovens inndragningsregler hadde begrenset rekkevidde og ble lite brukt.¹¹³ Målet ved revisjonen var å utvide inndragningsbestemmelsene i straffeloven slik at de i større grad kunne anvendes på de tilfeller som tidligere var regulert i spesiallovgivningen. Spesiallovgivningen ble nøye gjennomgått, hvor de bestemmelsene som virket overflødig vedsiden av de nye reglene i straffeloven ble opphevet.¹¹⁴ Blant de inndragningsreglene som ble stående, var reglene om inndragning i dagjeldende trålfiskelov.¹¹⁵

I innstillingen fra 1970 begrunnet straffelovrådet dette med at det kan tenkes tilfeller hvor reglene i straffeloven ikke vil være tilstrekkelige til å dekke alle de tilfeller som kan dukke opp i praksis i fiskeriene. Det ble også lagt vekt på at den hittil fulgte inndragningspraksis etter trålfiskeloven syntes å ha virket tilfredsstillende. Endelig ble det presisert at «det er av særlig stor betydning at lovreglene på dette område kan håndheves effektivt.»¹¹⁶ På denne bakgrunn ble reglene om inndragning i trålfiskeloven videreført.

Da saltvannsfiskeloven ble vedtatt i 1983 innebar det en oppsamling av tidligere fiskerilovgivning.¹¹⁷ Loven avløste blant annet deler av trålfiskeloven, hvor inndragningsbestemmelsen i trålfiskeloven § 13 ble videreført i den nye saltvannsfiskeloven §

¹¹² Innstilling 11. mars 1970 straffelovrådet om inndragning på grunn av straffbare handlinger (SRI 1970).

¹¹³ Andenæs (2016) s. 549.

¹¹⁴ Andenæs (2016) s. 549.

¹¹⁵ Lov 20. april 1951 om fiske med trål (trålfiskeloven) (opphevet).

¹¹⁶ Innstilling 11. mars 1970 straffelovrådet om inndragning på grunn av straffbare handlinger, s. 41.

¹¹⁷ Ot.prp. nr. 85 (1981-1982) s. 3.

54. Det ble ikke foretatt noe nærmere drøftelse av behovet for en egen inndragningsbestemmelse i saltvannsfiskeloven, men vist til at en med de nye reglene om kontroll og håndheving søkte å gjøre håndhevingen av utøvelsesreglene for fiske mer effektiv. Endelig ble det presisert at inndragningsbestemmelsen i § 54 uansett ikke gikk lengre enn straffeloven 1902 § 35 andre ledd.¹¹⁸

Forholdet til inndragningsbestemmelsene i straffeloven ble igjen tatt opp under utarbeidelsen av havressursloven. Departementet konkluderte med at det er et klart behov for en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven som gir hjemmel for inndragning ved brudd på bestemmelsene fastsatt i eller i medhold av havressursloven.¹¹⁹

Det momentet som syntes å ha fått avgjørende betydning, er at straffelovens inndragningsbestemmelser ikke vil gi tilstrekkelig hjemmel til å kunne foreta inndragning ved brudd på alle straffebudene i havressursloven. Departementet la særlig vekt på at når inndragning etter straffeloven 1902 § 34 ikke kunne foretas i et tilfelle som dommen inntatt i Rt. 2004 s. 1500 (SFT), var det grunn til å ha en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven.¹²⁰

Saken i Rt. 2004 s. 1500 gjaldt en fiskekjøper som hadde overtrådt plikten til å føre bryggesedler/sluttsedler ved kjøp av fisk. Spørsmålet var om det kunne foretas en inndragning av hele den omsetning som det ikke var ført bryggesedler/sluttsedler for jf. straffeloven 1902 § 34. Høyesterett viste til at § 34 krever årsakssammenheng mellom den straffbare handling og den vinning som er oppnådd.¹²¹ Det forhold at SFT hadde unnlatt å føre korrekt bryggesedler/sluttsedler, kunne ikke medføre at hele omsetningen skulle inndras. Det hadde ikke vært et bevisstema i de tidligere instanser om fangsten hadde vært fisket ut over fastsatte kvoter. Da SFT var registrert som førstehåndskjøper innebar det at omsetningen som sådan ikke var ulovlig.¹²² Det var altså ikke tilstrekkelig årsakssammenheng mellom den unnlatte føringen av bryggesedler/sluttsedler og omsetningen. På denne bakgrunn kom Høyesterett til at det ikke kunne foretas en inndragning med hjemmel i strl. § 34.

¹¹⁸ Ot.prp. nr. 85 (1981-1982) s. 49.

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 165.

¹²⁰ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 165.

¹²¹ Rt. 2004 s. 1500 A avsnitt 74.

¹²² Rt. 2004 s. 1500 A avsnitt 74.

Havressursloven § 65 åpner for at inndragning kan skje ved brudd på alle straffebudene i havressursloven, og uavhengig av om det er oppnådd noe vinning. Dette innebærer at havressursloven § 65 ikke stiller krav til årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og verdien som inndras. Det må ses på bakgrunn av at det i inndragningssaker etter havressursloven § 65 i stor utstrekning vil være tale om brudd på regler om gjennomføring av fiske eller andre regulerings- og kontrollbestemmelser. I slike tilfeller er det ikke alltid at det kan konstateres et oppnådd utbytte som kan knyttes til lovovertrædelsen.

Havressursloven § 65 går således lengre enn straffeloven § 67 som krever årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og oppnådd utbytte. Grunnen til dette er at havressurslovens registrerings- og rapporteringsplikter er sentrale og viktige regler for å sikre at høsting av ressursene skjer i tråd med regelverket og innenfor tillatelser og kvoter knyttet til fartøyet.¹²³ Det vil da være nødvendig å kunne reagere med inndragning også i de tilfeller det ikke kan konstateres et ulovlig oppnådd utbytte. Departementet viste til at det er «nødvendig at det er heimel for straffeprosessuell inndragning av fangst ved brot på slike plikter, uavhengig av om den fangsten som ikke vert registrert eller rapportert, er fiska innanfor kvotar eller ikkje».¹²⁴

Et annet viktig moment er betydningen av at regelverket på fiskerilovgivningens område håndheves effektivt. Det er et særtrekk i fiskerisaker at det i stor grad reageres med inndragning, og hvor inndragning anses som et av de mest effektive virkemidlene i håndhevingen av regelverket.¹²⁵ Dette må ses i sammenheng med at det ofte er knyttet store økonomiske interesser til eventuelle overtredelser, og at det derfor er viktig at håndhevelsen skjer så effektivt som mulig.¹²⁶ På denne bakgrunn har fiskerilovgivningen alltid hatt inndragningsbestemmelser som gir en vid adgang til å kunne reagere med inndragning ved brudd på lovgivningen.

Lovutvalget i NOU 2005: 10 fremhevet at bruken av inndragning i fiskerisaker er et vanlig og nødvendig supplement til bruk av straff, og at de foreliggende inndragningsbestemmelsene på fiskerilovgivningens område har vist seg hensiktsmessige.¹²⁷ Uttalelsene ble fulgt opp av

¹²³ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 165.

¹²⁴ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 165.

¹²⁵ Lars Fause, «fiskerikriminalitet del 2», *Tidsskrift for strafferett*, 02/2008 s. 139-160 på side 145 og NOU 2019: 21 s. 229.

¹²⁶ Matningsdal (1987) s. 156.

¹²⁷ NOU 2005: 10 s. 203.

departementet som viser til at reglene er godt innarbeidet hos påtalemyndighetene og domstolene, og at denne praksisen bør videreføres.¹²⁸ Dette gir et tydelig signal fra lovgiver om at inndragningsreglene fungerer slik de skal, og at det på denne bakgrunn er grunn til å ha en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven.

Det er imidlertid grunn til å merke seg at drøftelsen av om inndragningsreglene i straffeloven er tilstrekkelig kun knytter seg til straffeloven 1902 § 34 om utbytteinndragning. Det vurderes ikke om inndragning etter fiskerilovgivningen kunne vært foretatt med hjemmel i straffeloven 1902 § 35, någjeldende § 69. Straffeloven § 69 gir hjemmel til å inndra ting som har «har vært gjenstand for» en straffbar handling jf. første ledd bokstav b, og ting som «har vært brukt» ved en straffbar handling jf. første ledd bokstav c.¹²⁹ Etter havressursloven § 65 kan inndragningen være basert på at fangsten har vært gjenstand for en straffbar handling, samt at fartøy og redskaper har vært brukt ved den straffbare handlingen. Bestemmelsene har således flere likhetstrekk. Dette kan tilsi at flere av de tilfellene hvor inndragningen foretas med hjemmel i havressursloven § 65, kunne vært inndratt med hjemmel i straffeloven § 69.

Likevel syntes hensynet til en effektiv kontroll av fiskeriene, samt den etablerte praksis som foreligger etter inndragningsbestemmelsene på fiskerilovgivningens område å stå så sterkt at behovet for en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven § 65 må sees på bakgrunn av dette.

Slik det fremgår av gjennomgangen er det i stor grad de samme hensyn som gjør seg gjeldende nå, som det var da straffelovrådet i 1970 tok stilling til om det var behov for egne inndragningsbestemmelser på fiskerilovgivningens område. Gjennomgangen viser at havressursloven § 65 ikke har et fullstendig likt dekningsområde som straffeloven §§ 67 og 69. Bestemmelsen i havressursloven går på flere punkter lengre enn straffelovens inndragningsbestemmelser. En viktig forskjell er at det ikke stilles krav til årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og verdien som inndras ved inndragning etter havressursloven § 65. Det er i tillegg flere hensyn som gjør seg særlig gjeldende på fiskerilovgivningens område. Herunder må hensynet til en effektiv håndheving av fiskerilovgivningen, at praksis har virket tilfredsstillende og at straffelovens

¹²⁸ Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 165.

¹²⁹ Se punkt 5.3.1.

inndragningsbestemmelser ikke gir tilstrekkelig hjemmel, anses som de bærende momentene som begrunner at det er behov for en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven § 65.

4 Praktiseringen av havressursloven § 65

4.1 Introduksjon og fremgangsmåte

Tema i det følgende er hvordan Høyesterett har behandlet spørsmål om inndragning etter havressursloven § 65. På bakgrunn av det som er kommet frem i del 2, samt den generelle gjennomgangen av havressursloven § 65 i del 3, skal det her vurderes om praktiseringen av havressursloven § 65 er i tråd med begrunnelsen for inndragningsinstituttet.

Gjennomgangen er begrenset til Høyesterettspraksis fra de 20 siste årene, da dette anses tilstrekkelig for å belyse hvordan havressursloven § 65 praktiseres. På bakgrunn av at det er Høyesterett som dømmer i siste instans, er det kun høyesterettspraksis som vil bli inngående redegjort for. Avslutningsvis vil det likevel nevnes noen dommer fra lagmannsretten og tingretten, da disse vil bidra til å belyse rettstilstanden nærmere.¹³⁰

I det videre vil jeg ta for meg et utvalg dommer som omhandler inndragning etter henholdsvis saltvannsfiskeoven § 54 og havressursloven § 65. Først vil jeg se på dommen inntatt i Rt. 2002 s. 1063, som anses som prejudikat for rettstilstanden angående inndragning på fiskerilovgivningens område.¹³¹ Saken gjaldt inndragning etter tidligere saltvannsfiskeoven § 54, men har fått tilslutning i senere praksis. Dette innebærer at selv om dommen er fra tidlig 2000-tallet og gjaldt inndragning etter saltvannsfiskeoven § 54, har den stor betydning for hvordan havressursloven § 65 skal forstås.

Videre vil jeg se på dommene som er avsagt etter havressursloven § 65 trådte i kraft, herunder Rt. 2014 s. 996, HR-2017-930-A og HR-2020-735-U. I gjennomgangen vil jeg vise til hva inndragningsbeløpet ble fastsatt til, men også hvilken straff skipperen ble idømt for det samme forholdet. Dette må ses på bakgrunn av at det viser helheten av den reaksjonen som ble ilagt. Videre kan den straff som blir ilagt, ha betydning for utmålingen av inndragningen.

¹³⁰ Skoghøy (2018) s. 226 til 227.

¹³¹ «Prejudikat» sikter til avgjørelser fra Høyesterett som er tillagt selvstendig rettskildeverdi. Se Skoghøy (2018) s. 106.

4.2 Rt. 2002 s. 1063 (Sandvær)

Den første dommen av interesse er Rt. 2002 s. 1063 (Sandvær). Saken gjaldt inndragning mot et fiskebåtrederi etter saltvannsfiskeloven § 54. Forholdet var at rederiet hadde unnlatt å føre fangstdagbok fortløpende under fiske for fire fangstdager. Samlet fangstverdi var beregnet til ca. 360 000 kr. Båtens skipper vedtok en bot på kr 15 000 for forholdet. Imidlertid ble ikke inndragningsforelegget på 400 000 kr vedtatt av rederiet. Saken ble sendt til Lofoten herredsrett til pådømmelse, som fastsatte inndragningen til kr 50 000. Påtalemyndighetene anket saken til Hålogaland lagmannsrett som fastsatte inndragningsbeløpet til 360 000 kr. Spørsmålet for Høyesterett var særlig hvordan inndragningsbeløpet skulle fastsettes.

Høyesterett kom til at det ved unnlatt føring av fangstdagbok var rimelig å fastsette inndragningsbeløpet overfor rederiet med utgangspunkt i fangstens verdi til 360 000 kr.¹³² Høyesterett viste til at fangstdagbøkene er et viktig virkemiddel i kontrollen av fiskeriene, særlig sett hen til at oppdagelsesrisikoen er lav og de økonomiske gevinstmulighetene ved brudd på kontrollreglene er høye.¹³³ Videre la Høyesterett til grunn at:

«Unnlatt føring av fangstdagbok er i seg selv et alvorlig forhold, i betraktning av den sentrale rollen dette regelverket spiller i ressurskontrollen. Det vil regelmessig være grunn til å reagere med en ikke ubetydelig inndragning overfor rederiet, også i tilfeller der det i utgangspunktet dreier seg om lovlig fiske og det heller ikke er noe konkret grunnlag for mistanke om en planlagt skjult omsetning av fangst».¹³⁴

Uttalelsen kan tas til inntekt for at det er en vid adgang til å reagere med inndragning ved brudd på fiskerilovgivningen og at det skal reageres strengt. Det er ikke krav til at det er oppnådd noe vinning eller at det foreligger en mistanke om at en slik vinning var grunnen til lovbruddet. At inndragning kan foretas selv når det i utgangspunktet dreier seg om lovlig fiske og hvor det ikke foreligger noe økonomisk motiv bak handlingen, tilsier at inndragningen utelukkende er begrunnet i kontroll og ressurs hensyn. Uttalelsen går således langt i å distansere seg fra utgangspunktet i inndragningsinstituttet om at ingen skal tjene på å begå en straffbar handling. Det er effektivitetshensyn som er avgjørende for at det skal foretas inndragning. Dette gir et klart signal om det er tale om en pønal reaksjon.

¹³² Rt. 2002 s. 1063 s. 1064.

¹³³ Rt. 2002 s. 1063 s. 1064.

¹³⁴ Rt. 2002 s. 1063 s. 1064.

Ved fastsettelse av inndragningsbeløpet tar Høyesterett utgangspunkt i fangstens verdi. Videre uttales det i et obiter dictum at dersom det hadde vært foretatt et ulovlig fiske, ville det vært oppnådd et ulovlig utbytte, og i tillegg ville fartøy og redskaper være ulovlig benyttet. I slike tilfeller bør inndragningsbeløpet ofte settes høyere.¹³⁵ Endelig slås det fast at det ved vurderingen av inndragningsbeløpet, ikke skal tas hensyn til diverse utgifter som rederiet har hatt.¹³⁶

Dommen har hatt stor betydning for hvordan inndragningsregelen i havressursloven § 65 skal forstås og har dannet normen for senere avgjørelser. Det sentrale er at det ved overtredelse av fiskerilovgivningen bør skje en inndragning overfor rederiet, uavhengig av om det er oppnådd noe vinning. Ved fastsettelse av inndragningsbeløpet skal det tas utgangspunkt i fangstens verdi, uten fratrukk for utgifter og andre kostnader. Dette innebærer at utgangspunktet er en bruttoinndragning. Videre at dersom det er oppnådd et ulovlig utbytte gjennom ulovlig fiske, kan beløpet settes høyere enn fangstens verdi ettersom fartøy og redskap også er brukt ulovlig. Det har altså utviklet seg en norm hvor det foretas en bruttoinndragning, der det avgjørende er at effektiv kontroll av fiskeriene tilsier at inndragning bør skje. De vurderingsmomentene dommen legger opp til, samt den begrunnelse dommen gir for inndragningskravet er av en klar pønal karakter.

4.3 Rt. 2014 s. 996 (Cetus)

Dommen inntatt i Rt. 2014 s. 996 omhandler en skipper som hadde begått brudd på reglene om rapportering av fiske jf. havressursloven § 36 jf. forskrift om posisjonsrapportering og elektronisk rapportering for norske fiske- og fangstfartøy § 23 jf. § 12.¹³⁷ Skipperen hadde ved to anledninger unnlatt å sende daglig melding om fangst til Fiskeridirektoratet. Videre hadde han underrapportert 66 032 kg fisk av en totalt landet fangstmengde på 306 032 kg. Avviket motsvarte en fangstverdi på 164 443 kroner. Skipperen ble forelagt en bot på 30 000 kr, subsidiært 30 dagers fengsel. Rederiet Cetus AS ble for det samme forholdet gitt et inndragningsforelegg på 200 000 kr. Ingen av foreleggene ble vedtatt og saken ble fremmet for Haugaland tingrett. I tingretten ble straffen for skipperen satt til en bot på 36 000 kr, mens Cetus AS ble frifunnet for kravet om inndragning. Påtalemyndighetene anket frifinnelsen av

¹³⁵ Rt. 2002 s. 1063 s. 1064.

¹³⁶ Rt. 2002 s. 1063 s. 1064.

¹³⁷ Forskrift 21. desember 2009 nr. 1743 om posisjonsrapportering og elektronisk rapportering for norske fiske- og fangstfartøy.

rederiet til lagmannsretten som fastsatte inndragningsbeløpet til 150 000 kr. Spørsmålet for Høyesterett var om det kunne besluttes inndragning overfor rederiet jf. havressursloven § 65.

Høyesterett kom til at det var grunnlag for å beslutte inndragning hos rederiet etter havressursloven § 65. Inndragningsbeløpet ble satt til 150 000 kr. Høyesterett tok for seg vilkårene for å kunne foreta inndragning etter havressursloven § 65. Under henvisning til straffeloven 1902 § 35 første ledd og straffeloven 2005 § 69 tredje ledd, viste Høyesterett til at kan-bestemmelsen i § 65 innebærer at inndragning bare kan finne sted der det er påkrevd og forholdsmessig.¹³⁸ I vurderingen la Høyesterett vekt på at effektiv kontroll med fiskeriene er et svært viktig hensyn i ressursforvaltningen. Under henvisning til rettspraksis, ble det vist til at kontrollbehovet skal tillegges vekt ved spørsmålet om inndragning skal foretas.¹³⁹ På denne bakgrunn konkluderte Høyesterett med at inndragningen var påkrevd og forholdsmessig.¹⁴⁰

I vurderingen av inndragningens størrelse viser Høyesterett til at dommen inntatt i Rt. 2002 s. 1063 har dannet normen for senere avgjørelser.¹⁴¹ Videre ble det under henvisning til Rt. 2003 s. 1543 lagt til grunn at det ved fastsettelsen av inndragningsbeløpet skal skje en helhetsvurdering av de konkrete omstendigheter i saken, hvor «særlig overtredelsens art og økonomiske betydning, graden av bebreidelse og rederiets økonomiske situasjon» skal tillegges vekt.¹⁴² Høyesterett la til grunn at «også der det er tale om uaktsomt misvisende eller forsinket daglig rapportering av fangst, finner jeg det klart at det ut fra hensynet til en effektiv ressursforvaltning må tas utgangspunkt i fangstens verdi.»¹⁴³ Førstevoterende presiserte at det ikke kan utelukkes at konkrete omstendigheter kan begrunne at inndragningsbeløpet settes lavere enn fangstens verdi.¹⁴⁴ Da det i denne saken ikke var tale om noe hendelig uhell, var det ikke tvil om at de to overtredelsene sett i sammenheng ga grunnlag for den inndragning lagmannsretten hadde fastsatt.¹⁴⁵ Endelig la Høyesterett til grunn at lovens utgangspunkt er at

¹³⁸ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 15 og 16.

¹³⁹ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 22.

¹⁴⁰ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 23 til 32.

¹⁴¹ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 36 og 37.

¹⁴² Rt. 2014 s. 996 avsnitt 37.

¹⁴³ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 39.

¹⁴⁴ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 39.

¹⁴⁵ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 40 og 42.

fangstens verdi skal inndras uten hensyn til kostnader eller andre fradrag, slik som lott til mannskapet.¹⁴⁶

Dommen viser at det foretas en grundig vurdering i flere ledd. Først vurderes spørsmålet om vilkårene for å kunne foreta inndragning er tilstede. Videre om inndragningen er påkrevd og forholdsmessig. Endelig tas det stilling til hvordan inndragningens størrelse skal fastsettes. Et avgjørende moment i samtlige vurderinger syntes å være hensynet til en effektiv kontroll av fiskeriene. Effektivitetshensyn begrunner både at inndragningen er påkrevd og forholdsmessig, og at inndragningen fastsettes med utgangspunkt i fangstens verdi. Dommen følger opp den rettsstilstanden som ble fastsatt i Rt. 2002 s. 1063, men går også lengre da den fastslår at det må foretas en konkret vurdering av om inndragningen er påkrevd og forholdsmessig. En slik forholdsmessighetsvurdering kan innebære at inndragningsbeløpet settes lavere enn fangstens verdi.

4.4 HR-2017-930-A

I HR-2017-930-A måtte Høyesterett ta stilling til om det var grunnlag for inndragning overfor fiskefartøyets eier etter havressursloven § 65. Saksforholdet var at en skipper på et fiskefartøy med fangstkvote for kongekrabbe hadde drevet samtidig fangst i kvoteregulert og uregulert område. Han hadde hatt teiner i regulert område etter at det kvantum som fylte årets kvote var tatt om bord. Verdien av den ulovlige fangsten var skjønnsmessig anslått til 50 000 kr.

Høyesterett kom til at skipperen kunne straffes for ulovlig fangst av kongekrabbe jf.

havressursloven § 61 jf. § 16 andre ledd jf. forskrift om kvotefangst av kongekrabbe 2014-2015 § 10, § 9 og § 4.¹⁴⁷ Straffen ble satt til en bot på 25 000 kr, subsidiært 25 dagers fengsel. Rederiet ble idømt inndragning på 75 000 kr for det samme forholdet jf. havressursloven § 65.

Under spørsmålet om inndragning viser Høyesterett til at havressursloven § 65 ikke skiller mellom utbytteinndragning og gjenstandsinnndragning slik som straffeloven § 67 og § 69, men kombinerer disse formene for inndragning.¹⁴⁸ På denne bakgrunn fremholder Høyesterett at: «Etter mitt syn kan man dermed ikke se på inndragning basert på fangstverdi utelukkende som et spørsmål om å nullstille et utbytte.»¹⁴⁹

¹⁴⁶ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 44 og 45.

¹⁴⁷ Forskrift 28. juli 2014 nr. 1002 om regulering av fangst av kongekrabbe i kvoteregulert område øst for 26° Ø mv. i 2014–2015.

¹⁴⁸ HR-2017-930-A avsnitt 37.

¹⁴⁹ HR-2017-930-A avsnitt 38.

Ved fastsettelse av inndragningsbeløpet legger Høyesterett til grunn at det ikke kan tas hensyn til at Kystvakten hadde tømt krabbefangsten på sjøen. Høyesterett viser til at dette potensielt kunne ha blitt levert som fangst utenfor kvoteregulert område, og dermed gitt en økonomisk gevinstmulighet.¹⁵⁰ Videre legger Høyesterett vekt på at kontroll- og ressursforvaltningshensyn tilsier at inndragning skal skje og at inndragningsbeløpet fastsettes med utgangspunkt i verdien av den potensielle fangsten.¹⁵¹ Endelig vises det til at også inndragning basert på en forholdsmessig del av verdien av fartøy og redskap skal tillegges vekt.¹⁵²

Dommen kan tas til inntekt for at Høyesterett fastholder standpunktet om at utgangspunktet for inndragningsbeløpet er fangstens verdi og at beløpet bør settes høyere i de tilfeller det er foretatt et ulovlig fiske. Da fangstens verdi var skjønnsmessig anslått til 50 000 kr, og inndragningsbeløpet ble fastsatt til 75 000 kr, må dette ses på bakgrunn av at det her var foretatt et ulovlig fiske, slik at også fartøy og redskaper var ulovlig benyttet. Dommen følger således opp den rettssetning som ble lagt til grunn i Rt. 2002 s. 1063.

Samtidig er det grunn til å stille seg noe kritisk til hva Høyesterett legger til grunn som utgangspunkt for vurderingen, sammenlignet med hva de gjør. Førstevoterende fremhever at inndragning basert på fangstverdi ikke «utelukkende» kan ses på som et spørsmål om å nullstille et utbytte. Det kan her stilles spørsmål om inndragning av fangstverdi i noen grad kan ses på som et spørsmål om å nullstille utbytte. Dette må ses på bakgrunn av at en inndragning hvor formålet er å nullstille utbytte, forutsetter at det faktisk er oppnådd en uberettiget vinning. Slik det følger av dommen hadde kystvakten tømt fangsten på sjøen, noe som medførte at det ikke var oppnådd noe faktisk utbytte. At det da legges vekt på at fangsten potensielt kunne ha gitt en økonomisk gevinstmulighet, innebærer at det er kontroll- og ressursforvaltningshensyn som begrunner inndragningen. Det er ikke tale om en nullstilling av et utbytte. Selv om uttalelsen tilsier at inndragning etter havressursloven § 65 til en viss grad kan ses på som et spørsmål om å nullstille et utbytte, ser man at realiteten i dommen er en annen. Inndragningen er hovedsakelig begrunnet i kontroll- og ressursforvaltningshensyn.

¹⁵⁰ HR-2017-930-A avsnitt 38.

¹⁵¹ HR-2017-930-A avsnitt 38.

¹⁵² HR-2017-930-A avsnitt 39.

På den andre side kan uttalelsen tas til inntekt for at Høyesterett går i en retning der utgangspunktet om et nullstillingsprinsipp også bør gjelde for inndragning etter havressursloven § 65. Rui argumenterer for at uttalelsen innebærer at Høyesterett «går langt i å distansere seg fra regelen om bruttoinndragning av fangstverdi.»¹⁵³ Ruis argumentasjon må ses på bakgrunn av den utviklingen fra brutto- til nettoinndragning som har skjedd etter straffeloven § 67.¹⁵⁴ Han presiserer at man skal være forsiktig med å legge for mye i en slik enkeltstående setning, men viser til at uttalelsen kan tas til inntekt for at inndragning etter § 65 går «i samme retning» som praksis etter straffeloven § 67.¹⁵⁵

Dette synspunktet er imidlertid vanskelig å forene med det resultatet Høyesterett kommer til i dommen. Det må særlig ses på bakgrunn av at Høyesterett ved fastsettelse av inndragningsbeløpet går utover fangstverdien. Når inndragningen ikke begrenser seg til fangstverdien, innebærer det at Høyesterett går lengre enn øvrig praksis på fiskerilovgivningens område. Uttalelsen kan således ikke tas til inntekt for at inndragning etter havressursloven § 65 går i samme retning som straffeloven § 67. Det resultatet Høyesterett kommer til, viser at Høyesterett viderefører den normen som ble lagt til grunn i Rt. 2002 s. 1063.

4.5 HR-2020-735-U

Den nyeste avgjørelsen som gjelder spørsmål om inndragning etter havressursloven § 65 er HR-2020-735-U. Bakgrunnen for saken var at et litauisk rederi hadde drevet fangst av snøkrabbe på norsk kontinentalsokkel i Smutthullet i Barentshavet uten tillatelse fra norske myndigheter. Verdien av den ulovlige fangsten var 2 530 710 kr. I Hålogaland lagmannsrett, i LH-2019-92309, ble fartøyfører dømt til en bot på 5 000 kr og rederiet til inndragning av 2 000 000 kr for overtredelse av havressursloven § 61 jf. § 16 jf. forskrift om forbud mot fangst av snøkrabbe § 1.¹⁵⁶ Inndragningen av 2 millioner tilsvarte den ulovlige fangsten, med fradrag for lang saksbehandlingstid. Fartøyfører og rederiet anket dommen til Høyesterett. Rederiet anførte at lagmannsretten ikke hadde foretatt en vurdering av om inndragningen var påkrevd og forholdsmessig. Høyesteretts ankeutvalg fant det klart at inndragningen var

¹⁵³ Rui (2020) s. 40.

¹⁵⁴ Se punkt 5.2.

¹⁵⁵ Rui (2020) s. 40.

¹⁵⁶ Forskrift 19. desember 2014 nr. 1836 om forbud mot fangst av snøkrabbe.

påkrevd og proporsjonal, og at lagmannsretten hadde forutsatt en slik vurdering. Anken ble ikke tillatt fremmet.

Ved spørsmålet om inndragning tar Høyesteretts ankeutvalg utgangspunkt i de vurderingsmomenter som er lagt til grunn i dommene inntatt i Rt. 2014 s. 996 og Rt. 2002 s. 1063.¹⁵⁷ Herunder vises det til at inndragning bare kan foretas der det er påkrevd og forholdsmessig, og at inndragningen fastsettes med utgangspunkt i fangstens verdi.¹⁵⁸ I vurderingen viser Høyesteretts ankeutvalg til at selv om det ikke fremgikk uttrykkelig, var det klart at lagmannsretten hadde forutsatt at inndragningen var påkrevd og proporsjonal. Det ble vist til at lagmannsretten hadde vurdert og redusert inndragningsbeløpet, og at det ble sett hen til rederiets vanskelige økonomiske situasjon.

Dommen kan tas til inntekt for at de vurderingsmomentene som er lagt til grunn i Rt. 2002 s. 1063 og Rt. 2014 s. 996 er avgjørende i inndragningsaker etter havressursloven § 65. At Høyesterett kommer til samme konklusjon tyder på at rettsstilstanden er klar. Det er likevel grunn til å merke seg at det her var foretatt et ulovlig fiske, noe som tilsier at inndragningsbeløpet bør settes høyere i følge rettsstilstanden som fastsatt i Rt. 2002 s. 1063. Inndragningsbeløpet ble fastsatt med utgangspunkt i fangstens verdi, hvor fradraget gjaldt lang saksbehandlingstid. Dommen går således i en annen retning enn HR-2017-930-A, hvor det ble lagt til grunn at også en forholdsmessig del av fartøy og redskap skal tillegges vekt når det er foretatt et ulovlig fiske.

4.6 Hva viser rettspraksis?

4.6.1 Formålet med inndragningen

Gjennomgangen viser at rettsstilstanden for havressursloven § 65 fremstår som klar. Alle dommene er avsagt enstemmig og går i samme retning. Det er likevel noen momenter som må nevnes særskilt.

Det må skilles mellom de tilfeller hvor det er tale om formalovertredelser, og hvor det er tale om ulovlig fiske. Grunnen til dette er at dersom det er foretatt et ulovlig fiske, kan det ha gitt en uberettiget vinning. I slike tilfeller kan inndragningen til en viss grad ses på som et spørsmål om å nullstille utbytte, hvor formålet er å gjenopprette situasjonen. I de to

¹⁵⁷ HR-2020-735-U avsnitt 36 og 37.

¹⁵⁸ HR-2020-735-U avsnitt 37.

førstnevnte dommene, Rt. 2002 s. 1063 og Rt. 2014 s. 996, gjaldt sakene kun brudd på utøvelsesreglene. Inndragningen går ikke ut på å frata fiskeren en uberettiget berikelse, og er heller ikke forebyggende rettshåndhevelse. Det er således tale om en pønalt begrunnet inndragning. Dette kommer også tydelig frem i premissene, hvor det vises til kontroll- og ressursforvaltningshensyn som det avgjørende momentet for inndragningen. Også HR-2017-930-A må plasseres i denne gruppen. Som nevnt var det ikke oppnådd noe faktisk utbytte. Dette innebærer at inndragningen ikke kan ses på som et spørsmål om å nullstille utbytte.

Når det gjelder HR-2020-735-U var det foretatt et ulovlig fiske. Dette innebærer at fangsten rederiet fikk, må anses som en uberettiget vinning. En inndragning av fangstverdi kan dermed ses på grunnlag av at formålet er å nullstille et utbytte. Dette formålet strekker seg imidlertid ikke lengre enn til en nettoinndragning.

I samtlige dommer ser man at inndragningen hovedsakelig begrunnes i kontroll- og ressursforvaltningshensyn. Inndragningen skal først og fremst virke som en økonomisk reaksjon ovenfor rederiet for brudd på fiskerilovgivningen. Høyesterett argumenterer for at den som begår brudd på fiskerilovgivningen må kunne møtes med inndragning, og at dette gjelder uavhengig av om det er oppnådd noe vinning eller at en slik vinning var grunnen til lovbruddet. Dette innebærer at inndragningen har et pønalt formål. Inndragningen skal, på samme måte som straff, være en ondepåføring som ilegges på grunn av et lovbrudd. Det er ikke tale om en reaksjon som reetablerer situasjonen til slik den var før den straffbare handlingen, men en pønalt reaksjon som virker som straff.

4.6.2 Fastsettelse av inndragningsbeløpet

Ved fastsettelse av inndragningsbeløpet tar samtlige dommer utgangspunkt i fangstens verdi. Kontroll- og ressursforvaltningshensyn tilsier dette. Det er kun i HR-2017-930-A at beløpet overstiger fangstens verdi. I motsatt retning går HR-2020-735-U som foretar en inndragning hvor beløpet er redusert. Fradraget er imidlertid begrunnet i lang saksbehandlingstid. Når inndragningsbeløpet fastsettes med utgangspunkt i fangstens verdi, hvor det ikke gjøres fradrag for eventuelle kostnader, innebærer det at det foretas en bruttoinndragning. Det legges til grunn gjentatte ganger av Høyesterett at det ikke skal gjøres fradrag for utgifter, men uten at Høyesterett gir noe begrunnelse på hvorfor.

Når formålet med inndragningen er pønalt begrunnet, hvor bestemmelsen praktiseres slik at det foretas en bruttoinndragning, innebærer det at inndragning etter havressursloven § 65 er

straff etter EMK. Dette betyr at de rettssikkerhetsgarantier konvensjonen gir, kommer til anvendelse ved ileggelse av inndragning etter § 65. Inndragning etter § 65 kan ikke ilegges på objektivt grunnlag jf. EMK artikkel 6 nr. 2 og EMK artikkel 7. Et krav om skyld må innfortolkes når bruttoinndragning foretas.

En annen side er hva påtalemyndighetene legger til grunn i inndragningsforelegget sett opp mot inndragningsbeløpet som blir fastsatt ved endelig dom. I dommene som nevnt er det kun i HR-2017-930-A at påtalemyndighetenes påstand om inndragningsbeløpet ikke settes ned. Dette ser man også i inndragningssaker etter soneloven § 9, som praktiseres likt som havressursloven § 65. I Rt. 2003 s. 1543 var spørsmålet om det kunne foretas inndragning i medhold av soneloven § 9. Saken gjaldt uriktig føring av fangstdagbok og et ulovlig fiske da rederiet hadde fisket mer sei som bifangst enn tillatt. Fangstverdien tilsvarte 427 546 kr, hvorav verdien av bifangsten tilsvarte 42 550 kr. Påtalemyndighetene hevdet at hele fangsten samt deler av verdien av fartøy og redskap skulle inndras. Påtalemyndighetene påsto at inndragningsbeløpet skulle settes til 600 000 kr, hvilket utgjør 1 ½ gang fangstverdien. Høyesterett kom imidlertid til at inndragningen skulle begrenses til fangstverdien, slik at inndragningsbeløpet ble satt til 427 000 kr. Påtalemyndighetenes påstand om at inndragningen bør settes til 1 ½ ganger fangstverdien, ble således ikke tatt til følge.

Til tross for at Høyesterett slo fast at inndragningsbeløpet ikke kunne settes til 1 ½ ganger fangstverdien, selv når det var foretatt et ulovlig fiske, ser man at påtalemyndighetene i årene etter 2003 har opprettholdt sin praksis med å ilegge et inndragningsforelegg som går utover fangstverdien. I Rt. 2010 s. 1252 hvor fangstens verdi tilsvarte 1 072 814 kr, hadde påtalemyndighetene ilagt et inndragningsforelegg på 1 500 000 kr. Ved endelig dom fastsatt Høyesterett inndragningsbeløpet til 1 000 000 kr. I Rt. 2014 s. 996 hvor fangstverdien var anslått til 164 443 kr, hadde påtalemyndighetene ilagt et inndragningsforelegg på 200 000 kr. Ved endelig dom fastsatte Høyesterett inndragningsbeløpet til 150 000 kr. Også praksis fra lagmannsretten og tingretten viser at påtalemyndighetenes inndragningsforelegg overstiger fangstverdien, men hvor inndragningsbeløpet blir satt ned i dommen.¹⁵⁹ Av nyere saker kan nevnes Nord-Troms tingretts dom 21.01.2021 hvor tingretten måtte ta stilling til hvordan utgangspunktet for inndragningsbeløpet skal fastsettes etter havressursloven § 65. I saken tilsvarte fangstens verdi 516 076 kr. Påtalemyndighetene hadde ilagt et inndragningsforelegg

¹⁵⁹ Se LH-2012-96847, LH-2013-161573, Nord-Troms tingrett dom 21.01.2021.

på 650 000 kr. Tingretten la til grunn at utgangspunktet i saker etter § 65 er fangstens verdi, noe som tilsa at inndragningsbeløpet skulle settes til 516 076 kr. Det ble imidlertid gitt fradrag for lang saksbehandlingstid, slik at inndragningsbeløpet ble endelig fastsatt til 412 860 kr.

En slik oppramsing gir ikke et fullstendig bilde, men kan likevel tas til inntekt for at praksis hos påtalemyndighetene går lengre enn det Høyesterett har fastsatt som gjeldende rett. Man ser at inndragningsbeløpet som påtalemyndighetene legger til grunn i forelegget, ikke står seg når det blir prøvd for retten. Unntaket er HR-2017-930-A hvor inndragningsbeløpet ved endelig dom overstiger fangstens verdi, og dermed er i samsvar med påtalemyndighetenes forelegg. En annen sak i samme retning er Rt. 2008 s. 598. Saken gjaldt spørsmål om deler av verdien på fartøy og redskap samt fangsten kunne inndras i medhold av soneloven § 9. Verdien av den ulovlige fangsten var anslått til 5 500 000 kr. Påtalemyndighetene hadde lagt ned påstand om at inndragningsbeløpet skulle settes til 12 000 000 kr. Høyesterett fastsatte inndragningsbeløpet til 10 500 000 kr. Begrunnelsen var at det dreide seg om et usedvanlig graverende ulovlig fiske av en sårbar fiskeart.¹⁶⁰ De to sistnevnte dommene kan således tas til inntekt for at det i noen saker skal ilegges et høyere inndragningsforelegg enn fangstens verdi. Likevel må dette forstås som et klart unntak sammenlignet med øvrig praksis.

Når det gjelder HR-2020-735-U, som er den nyeste avgjørelsen som har vært oppe for Høyesterett, settes inndragningsbeløpet ned i forhold til inndragningsforelegget. Denne nedjusteringen var imidlertid begrunnet i lang saksbehandlingstid. Et viktig moment er likevel at påtalemyndighetenes inndragningsforelegg tilsvarte fangstverdien. I saken var fangstverdien anslått til 2 530 710 kr, hvor påtalemyndighetenes inndragningsforelegg var på 2 500 000 kr. Selv om det kun er tale om en sak, viser den at inndragningsforelegget er basert på fangstens verdi og dermed er i samsvar med Høyesterettspraksis. Samtidig ser man at det i saker etter dette er det ilagt inndragningsforelegg som overstiger fangstverdien, slik som i Nord-Troms tingretts dom 21.01.2021.

¹⁶⁰ Rt. 2008 s. 598 avsnitt 11.

5 Hvordan tolkes og praktiseres straffeloven § 67 og § 69 sammenlignet med havressursloven § 65?

5.1 Innledning

I denne delen skal det undersøkes om inndragningsbestemmelsen i havressursloven § 65 er i samsvar med de generelle inndragningsbestemmelsene i straffeloven § 67 og § 69. Som nevnt har havressursloven § 65 flere likhetstrekk med straffelovens inndragningsregler, og slik som det uttales i Rt. 2014 s. 996 er det naturlig å søke veiledning i de alminnelige bestemmelsene i straffeloven ved tolkning av havressursloven § 65.¹⁶¹

I motsetning til straffeloven § 67 og § 69 skiller ikke havressursloven § 65 mellom utbytteinndragning og gjenstandsinndragning, men kombinerer disse to formene for inndragning.¹⁶² Havressursloven § 65 har et videre anvendelsesområde enn straffelovens inndragningsbestemmelser hvor andre hensyn gjør seg særlig gjeldende. Dette må ses i sammenheng med begrunnelsen for hvorfor det er behov for en egen inndragningsbestemmelse i havressursloven § 65.¹⁶³ På denne bakgrunn er det ikke mulig å foreta en direkte sammenligning mellom bestemmelsene i straffeloven § 67 og § 69 og havressursloven § 65. Det er likevel punkter hvor bestemmelsene er sammenfallende, men hvor praktiseringen er ulik. Det er dette som skal belyses i denne delen.

For å kunne foreta en sammenligning er det nødvendig å gå nærmere inn på bestemmelsene i straffeloven § 67 og § 69. I det følgende vil jeg ta for meg vilkårene for å kunne foreta inndragning etter straffeloven § 67 og § 69, samt se på hvordan bestemmelsene praktiseres. Det vil ikke være hensiktsmessig å gå gjennom alt av praksis og teori knyttet til bestemmelsene. Jeg vil derfor ta for meg det som fremstår som mest sentralt rundt bestemmelsene, samt avgrense det til å gjelde de delene hvor det kan trekkes linjer til havressursloven § 65. Når det gjelder praktiseringen av straffeloven §§ 67 og 69 vil det bli foretatt en grundigere analyse av et par dommer. Hensikten er å vise hvilke momenter Høyesterett legger vekt på ved inndragningsvurderingen etter straffelovens bestemmelser. Dette vil bidra til å få frem likheter og forskjeller mellom straffeloven § 67 og § 69 og havressursloven § 65. Det må imidlertid presiseres at når det kun blir nevnt et par dommer, vil

¹⁶¹ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 15.

¹⁶² HR-2017-930-A avsnitt 37.

¹⁶³ Se punkt 3.3.

dette ikke gi et fullstendig bilde av hvordan straffelovens inndragningsbestemmelser praktiseres.

5.2 Inndragning av utbytte fra en straffbar handling

5.2.1 Straffeloven § 67

Inndragning av utbytte reguleres av straffeloven § 67. Bestemmelsen er i stor grad en videreføring av straffeloven 1902 § 34.¹⁶⁴ Det ble imidlertid foretatt en større lovendring i 1999 av bestemmelsen i straffeloven 1902 § 34.¹⁶⁵ Før lovendringen var hovedregelen at inndragning av utbytte skulle begrenses til nettoutbytte. Ved omleggingen i 1999 ble det innført en hovedregel om bruttoinndragning. Denne lovendringen ble kritisert, da den innebar at bestemmelsen ikke lengre var i tråd med begrunnelsen for inndragningsinstituttet. Omleggingen medførte at bestemmelsen fikk et helt annet pønalt preg enn den hadde hatt tidligere.¹⁶⁶ Matningsdal fremhever at «omleggingen som ble foretatt i 1999 var svært uheldig og bygger på en utilstrekkelig analyse.»¹⁶⁷ Matningsdals kritikk av endringen fra netto- til bruttoinndragning syntes å ha fått stor betydning for praktiseringen av straffeloven § 67.¹⁶⁸

Det følger av § 67 at utbytte av en straffbar handling skal inndras. Dette innebærer at utbytteinndragning er obligatorisk jf. ordlyden «skal». Ordlyden «utbytte» må forstås som enhver fordel som er oppnådd ved den straffbare handlingen.¹⁶⁹ Videre må det dreie seg om utbytte «av» en straffbar handling, som betyr at det må være årsakssammenheng mellom den straffbare handlingen og utbyttet. Etter § 67 første ledd andre punktum kan det foretas en verdiinndragning av hele eller deler av verdien av utbytte i stede for selve utbytte. Bestemmelsen stiller ikke krav til at lovbrøteren har utvist subjektiv skyld eller at vedkommende var strafferettslig tilregnelig jf. første ledd tredje punktum. Inndragning kan som utgangspunkt ilegges på objektivt grunnlag. Dette må ses på bakgrunn av at lovbrøteren ikke har krav på den uberettigede vinning som er oppnådd ved den straffbare handlingen, uavhengig av om vedkommende kan straffes for handlingen. En inndragning som går utover

¹⁶⁴ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 460.

¹⁶⁵ Loven ble endret ved lov nr. 39/1999.

¹⁶⁶ Magnus Matningsdal, *straffeloven 2005: kommentarutgave*, kommentar til § 67 punkt 4.2.1., juridika.no (lest 4.mai 2021).

¹⁶⁷ Magnus Matningsdal, *straffeloven 2005: kommentarutgave*, kommentar til § 67 punkt 4.2.1., juridika.no (lest 4. mai 2021).

¹⁶⁸ Rui (2020) s. 26.

¹⁶⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 460.

nettovinning, vil imidlertid innebærer at reaksjonen er å anse som straff etter EMK.¹⁷⁰ I slike tilfeller må det innfortolkes et skyldkrav for at bestemmelsen ikke skal være i strid med EMK artikkel 6 nr. 2 og EMK artikkel 7.

Videre følger det av § 67 andre ledd andre punktum at utgifter ikke kommer til fradrag. Bestemmelsen gir anvisning på en bruttoinndragning. Dersom ansvaret skal begrenses, må det skje i medhold av § 67 første ledd fjerde punktum. Etter § 67 første ledd fjerde punktum kan inndragningskravet reduseres eller falle bort dersom inndragningen vil være «klart urimelig». Ordlyden tilsier at det er en høy terskel for at kravet kan lempes. I straffelovens forarbeider er det presisert at dette er en «meget snever unntaksregel».¹⁷¹ Dette tilsier at det i utgangspunktet skal mye til for å redusere inndragningsbeløpet.

Bestemmelsens ordlyd og forarbeider legger opp til en streng praktisering av § 67.

Inndragning av utbytte skal skje uten fradrag for utgifter, og det er kun i de tilfeller det vil være klart urimelig at inndragningskravet kan reduseres. I nyere tid ser man imidlertid at Høyesterett ved spørsmål om inndragning etter § 67 har gått i en retning der inndragningsinstituttets bakgrunn og formål har blitt tillagt større vekt. Endringen startet i 2011, og har fått større plass de fem seneste årene. Dette må ses på bakgrunn av Matningsdals kritikk av den lovendringen som ble foretatt i 1999. Videre har menneskerettighetenes økte betydning i norsk rett, herunder EMDs praksis og tolkning av EMK, preget utviklingen.

De siste årene har Høyesterett i større grad lagt vekt på at inndragning ikke skal være straff, og at regelen om utbytteinndragning ikke har et pønalt formål.¹⁷² Høyesterett viser til at formålet bak inndragningsinstituttet ikke rekker lengre enn til en gjenoppretting av situasjonen. Inndragningen skal stille lovbyteren som om den straffbare handlingen ikke har funnet sted. Dette synspunktet er lagt til grunn i Rt. 2011 s. 1811 avsnitt 40, Rt. 2015 s. 1355 avsnitt 22, HR-2016-301-A avsnitt 28, HR-2016-590-A avsnitt 23 og HR-2020-1354-A avsnitt 12. Samtlige dommer gir uttrykk for at formålet med inndragning etter § 67 er at det skal være en gjenopprettende reaksjon.

Hvilken betydning utgifter og andre kostnader har ved fastsettelse av inndragningens størrelse etter § 67 har i praksis vært noe sprikende. Som hovedregel viser høyesterettspraksis at det

¹⁷⁰ Se punkt 2.3.

¹⁷¹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s. 461.

¹⁷² HR-2017-821-A, se punkt 2.3.

skal gjøres fradrag for utgifter til anskaffelse av gjenstander med lovlig omsetningsverdi. Men dersom det gjelder gjenstander uten lovlig omsetningsverdi, har det ikke blitt gitt fradrag. I NOU 2020: 10 argumenteres det for at dette må være den riktige forståelsen av regelen.¹⁷³ Utvalget viser til at systembetraktninger taler for at de dommene hvor det ikke blir gitt slikt fradrag, «ikke bør anses styrende for forståelsen av rettstilstanden, ettersom de bryter med nullstillingsprinsippet og det gjenopprettende formålet som er bærende for inndragning etter straffeloven § 67.»¹⁷⁴ Dette synspunktet underbygges ved at det vises til uttalelser fra Høyesterett og lovens ordning om at utbytteinndragning ikke er pønalt begrunnet.¹⁷⁵

Spørsmålet om og i hvilket omfang det skal gjøres fradrag for utgifter ble avklart av Høyesterett i HR-2021-301-A. Saken gjaldt inndragning av utbytte ved ulovlig drift av pokerklubb. Domfelte hadde hatt en brutto omsetning på minst åtte millioner kroner ved driften av den ulovlige pokerklubben. Høyesterett måtte ta stilling til om det skulle gjøres fradrag for utgifter ved fastsettelse av inndragningsbeløpet jf. straffeloven § 67. Etter en konkret vurdering kom en enstemmig Høyesterett til at inndragningen skulle settes til to millioner kroner.

Høyesterett la til grunn at utgangspunktet etter § 67 er at bruttoverdien skal inndras.¹⁷⁶ Dersom det skal gjøres fradrag for utgifter må det gjøres gjennom lempningsregelen i bestemmelsens første ledd siste punktum.¹⁷⁷ I følge Høyesterett må det foretas en konkret vurdering av om inndragningen vil være «klart urimelig», hvor det må legges vekt på «om den straffbare handlingen er i kjerneområdet for inndragningsordningen».¹⁷⁸ Videre uttales det at «utgifter knyttet til den kriminelle aktiviteten kan trekkes inn i vurderingen der disse gjelder erverv av formuesgoder med lovlig omsetningsverdi.»¹⁷⁹

Ved den konkrete rimelighetsvurderingen tok Høyesterett for seg hvilke utgiftsposter domfelte hadde hatt i forbindelse med den straffbare virksomheten. Herunder ble det tatt hensyn til at en del av omsetningen var brukt til å betale husleie, samt erverv av diverse formuesgoder med lovlig omsetningsverdi. Høyesterett la til grunn at disse utgiftene bør

¹⁷³ NOU 2020: 10 s. 27 til 29.

¹⁷⁴ NOU 2020: 10 s. 28.

¹⁷⁵ NOU 2020: 10 s. 29.

¹⁷⁶ HR-2021-301-A avsnitt 14.

¹⁷⁷ HR-2021-301-A avsnitt 19.

¹⁷⁸ HR-2021-301-A avsnitt 28.

¹⁷⁹ HR-2021-301-A avsnitt 28.

trekkes fra.¹⁸⁰ På den andre siden ble det ikke lagt vekt på utgifter til å lønne ansatte. Dette ble begrunnet i at det dreide seg om arbeid uten arbeidskontrakter og hvor hverken skatt eller arbeidsgiveravgift var betalt.¹⁸¹ Heller ikke utgifter til erverv av alkohol til skjenking på klubben kunne tillegges vekt, da alkoholen var innbrakt ufortollet fra utlandet til Norge.¹⁸² Endelig ble det også tillagt vekt at mesteparten av utbytte var forbrukt og at domfeltes økonomi synes å ha vært dårlig.¹⁸³

Dommen slår fast at det avgjørende for om det skal gjøres fradrag for utgifter etter straffeloven § 67 første ledd siste punktum, er om det dreier seg om utgifter til erverv av formuesgoder med lovlig omsetningsverdi. I slike tilfeller kan det tas hensyn til utgifter. Det må likevel foretas en konkret vurdering hvor også andre momenter spiller inn, herunder hensynet til lovbryterens økonomiske stilling og om utbyttet er brukt opp.

Selv om dommen tar utgangspunkt i et bruttoprinsipp, ser man at ansvaret lempes betydelig. Hvor utgangspunktet er åtte millioner kroner, settes inndragningsbeløpet til to millioner kroner. Dette gjelder selv om Høyesterett påpeker at saken ligger i kjerneområdet for inndragningsbestemmelsen.¹⁸⁴ Dette tilsier at dersom det fremstår som rimelig, er det rom for å gjøre betydelig fradrag i medhold av § 67 første ledd siste punktum. I realiteten foretas det ikke en ren bruttoinndragning. En slik inndragning som tar hensyn til en rekke momenter ved den konkrete vurderingen vil være i tråd med de gjenopprettende hensyn bak bestemmelsen. Likevel er det grunn til å merke seg at Høyesterett setter en strengere norm enn tingretten og lagmannsretten, som satt inndragningsbeløpet til henholdsvis 500 000 kr og en million kr.

Videre må det nevnes at Høyesterett ved vurderingen ikke tok hensyn til at diverse gjenstander som var brukt ved virksomheten var besluttet inndratt i medhold av § 69 i tingretten.¹⁸⁵ Dette tilsier at vurderingen etter § 67 ikke tar hensyn til om det er foretatt gjenstandsinnndragning etter § 69. Det er tale om to separate vurderinger. Dette må imidlertid ses i sammenheng med at det i tingrettens dom var foretatt en fysisk inndragning av

¹⁸⁰ HR-2021-301-A avsnitt 35.

¹⁸¹ HR-2021-301-A avsnitt 36.

¹⁸² HR-2021-301-A avsnitt 36.

¹⁸³ HR-2021-301-A avsnitt 38 og 39.

¹⁸⁴ HR-2021-301-A avsnitt 33.

¹⁸⁵ HR-2021-301-A avsnitt 37.

gjenstander brukt ved den straffbare handlingen etter § 69.¹⁸⁶ Hadde det vært tale om en verdiinndragning etter § 69, kan det ikke utelukkes at dette hadde blitt tatt hensyn til.

5.2.2 Straffeloven § 67 sammenlignet med havressursloven § 65

I saker etter straffeloven § 67 ser man at Høyesterett legger vekt på begrunnelsen for inndragningsinstituttet, hvor regelens bakgrunn og formål står sentralt. Inndragning av utbytte skal være en gjenopprettende, og ikke en pønalt reaksjon. I saker etter havressursloven § 65 ser man at de bærende prinsippene bak havressursloven står så sterkt at inndragning skal skje selv om reaksjonen ikke kan begrunnes i et gjenopprettende eller forebyggende formål. Dette betyr at kontroll- og ressursforvaltningshensyn vektlegges på bekostning av den grunnleggende begrunnelsen for inndragningsinstituttet. Når Høyesterett i Rt. 2002 s. 1063 fremhever at inndragning ikke er betinget av at det er oppnådd noe vinning, og at det heller ikke må være noe konkret grunnlag for mistanke om en planlagt skjult omsetning, står det i en direkte motsetning til hva Høyesterett legger vekt på i saker etter straffeloven § 67.

I denne sammenheng kan det argumenteres for at saken inntatt i Rt. 2002 s. 1063 var avsagt før Høyesterett hadde lagt om praktiseringen av straffeloven § 67. Betydningen av inndragningsinstituttets bakgrunn og formål var på starten av 2000-tallet ikke fremtredende i saker etter dagjeldende straffelov 1902 § 34. Likevel ser man at den normen Høyesterett gir uttrykk for i Rt. 2002 s. 1063 er direkte gjengitt i Rt. 2014 s. 996 avsnitt 20 og er videre vist til i både HR-2017-930-A avsnitt 38 og HR-2020-735-U avsnitt 37. Dette tilsier at praktiseringen av havressursloven § 65 fortsetter i samme spor, selv om praktiseringen av straffeloven § 67 har endret seg.

Forskjellen blir særlig fremtredende dersom man holder Høyesteretts begrunnelse for inndragning i saker etter straffeloven § 67 opp mot Høyesteretts begrunnelse for inndragning i saker etter havressursloven § 65. I HR-2016-590-A ble det lagt til grunn at inndragning i medhold av straffeloven 1902 § 34 ikke kunne foretas. Begrunnelsen var at lovbrøyteren ikke hadde oppnådd noe «reell berikelse».¹⁸⁷ Høyesterett fremhevet at inndragning er betinget av at vinning faktisk er oppnådd.¹⁸⁸ Dette står i en motsetning til hvordan havressursloven § 65 praktiseres. Sentralt står det at inndragning etter havressursloven § 65 ikke krever at det er

¹⁸⁶ TOSLO-2019-10362.

¹⁸⁷ HR-2016-590-A avsnitt 27.

¹⁸⁸ HR-2016-590-A avsnitt 24.

oppnådd noe «reell berikelse». Dette kommer direkte til uttrykk i HR-2017-930-A hvor inndragningen var basert på en potensiell berikelse. Dersom den rettssetning Høyesterett legger til grunn i HR-2016-590-A skulle ha vært benyttet på saker etter havressursloven § 65, ville resultatet i stor utstrekning blitt at inndragning ikke kunne ha vært foretatt.

Videre ser man at det er stor forskjell på hvordan inndragningsbeløpet fastsettes. Det sentrale er hvilken betydning utgifter og andre kostnader har ved fastsettelse av inndragningsbeløpet. Praksis etter straffeloven § 67 viser at det skal gjøres fradrag for utgifter til erverv av gjenstander med lovlig omsetningsverdi. Dette gjelder selv om ordlyden i § 67 tilsier en bruttoinndragning. Begrunnelsen er at en inndragning utover nettovinning, ikke vil være i tråd med begrunnelsen for inndragningsinstituttet. Havressursloven § 65 praktiseres ut fra et vidtgående bruttoprinsipp. En konkret begrunnelse for dette har Høyesterett ikke gitt. En vesentlig forskjell er at Høyesterett i saker etter straffeloven § 67 begrunner hvorfor eller hvorfor ikke det skal gjøres fradrag.¹⁸⁹ Dette gjøres ikke av Høyesterett i saker etter havressursloven § 65.¹⁹⁰

I NOU 2019: 21 fremheves det under henvisning til straffeloven § 67 andre ledd, at det ikke skal gjøres fradrag for utgifter som for eksempel kostnader, trekk, lott m.m. etter havressursloven § 65.¹⁹¹ Her står det sentralt at utvalget begrunner det i ordlyden i straffeloven § 67. Dersom begrunnelsen for at det ikke skal gjøres fradrag etter § 65 er basert på ordlyden i straffeloven § 67 andre ledd, kan det tas til inntekt for at praksis etter havressursloven § 65 må tolkes i samsvar med någjeldende praktisering av straffeloven § 67.

Videre taler systemorienterte vurderinger, herunder hensynet til sammenheng i regelverket, for at havressursloven § 65 på dette punktet skal forstås i samsvar med straffeloven § 67.¹⁹² Dette må ses på bakgrunn av at det ikke foreligger noe konkret grunn for hvorfor det ikke skal gis fradrag etter § 65. For å være i tråd med den utviklingen som har skjedd etter straffeloven § 67, bør det i inndragningssaker etter havressursloven § 65 gis fradrag etter de samme retningslinjene som er utformet av Høyesterett i saker etter § 67.

¹⁸⁹ Se punkt 5.2.1 om HR-2021-301-A.

¹⁹⁰ Se Rt. 2014 s. 996 avsnitt 45 jf. Rt. 2003 s. 1543 og Rt. 2002 s. 1063, samt Rt. 2010 s. 1252 avsnitt 26.

¹⁹¹ NOU 2019: 21 s. 236.

¹⁹² «Systemorienterte vurderinger» sikter til det tolkningsalternativet som vil gi regelen et innhold som er best tilpasset det regelsett det er en del av, samt rettssystemet for øvrig, se Skoghøy (2018) s. 44.

Dette synspunktet gir Rui klart uttrykk for.¹⁹³ Rui argumenterer for at inndragning etter havressursloven § 65 som den klare hovedregel skal være nettoinndragning.¹⁹⁴ Rui legger til grunn at det ikke er forbudt å inndra utover erleggelse av berikelse etter § 65, men at slik pønalt inndragning er et klart unntak.¹⁹⁵ Han viser til at det ligger klare føringer fra Høyesterett om dette. Han fremhever utviklingen av regelen om utbytteinndragning i straffeloven, samt at dette er tatt opp i en kort setning i HR-2017-930-A avsnitt 38.¹⁹⁶ Videre støtter han opp sitt synspunkt med å vise til at «både det normative som understøtter og forklarer utviklingen, samt betydningen EMK-retten har hatt for dette rettsspørsmålet» tilsier at det må gjøres en nettoinndragning etter havressursloven § 65.¹⁹⁷

Det må nevnes at Ruis betenkning er avgitt før avgjørelsen i HR-2020-735-U ble avsagt. I sin gjennomgang av HR-2017-930-A gir Rui uttrykk for at avgjørelsen innebærer en «stille fravikelse» fra dommen inntatt i Rt. 2014 s. 996.¹⁹⁸ Det fremkommer imidlertid av HR-2020-735-U at Høyesterett ved spørsmålet om inndragning etter havressursloven § 65 tar utgangspunkt i Rt. 2014 s. 996.¹⁹⁹ I tillegg syntes Rui å legge stor vekt på den ene setningen i HR-2017-930-A avsnitt 38 hvor Høyesterett presiserte «etter mitt syn kan man dermed ikke se på inndragning utelukkende som et spørsmål om å nullstille et utbytte». Rui fremholder at «i realiteten her anlegges det et utgangspunkt om at det er nullstilling av utbytte som også er utgangspunktet etter havressursloven § 65.»²⁰⁰ Selv om Rui presiserer at man skal være forsiktig i å legge for mye i en slik enkeltstående setning, viser Ruis argumentasjon at han går langt i å tolke havressursloven § 65 i overenstemmelse med straffeloven § 67. Dette må hovedsakelig ses på bakgrunn av den utviklingen som har skjedd etter strl. § 67, sammenholdt med betydningen av EMK-retten. Slik sett gir begrunnelsen klare holdepunkter for at inndragning etter havressursloven § 65 skal foretas ut fra et nettoprinsipp.

På den andre siden kan det vises til at verken HR-2017-930-A eller HR-2020-735-U tar opp problematikken hva gjelder fradrag for utgifter. Begge avgjørelsene er avsagt etter at Høyesterett hadde startet omleggingen fra brutto- til nettoinndragning etter straffeloven § 67.

¹⁹³ Rui (2020) s. 36 til 41.

¹⁹⁴ Rui (2020) s. 41.

¹⁹⁵ Rui (2020) s. 41.

¹⁹⁶ Rui (2020) s. 41, se likevel punkt 4.4 om HR-2017-930-A.

¹⁹⁷ Rui (2020) s. 41.

¹⁹⁸ Rui (2020) s. 40.

¹⁹⁹ HR-2020-735-U avsnitt 36 og 37.

²⁰⁰ Rui (2020) s. 40.

Det kan tilsi at Høyesterett fastholder standpunktet om at det ikke skal gis fradrag for utgifter etter § 65. Dette støttes opp av at Høyesterett i begge dommene går i samme retning som tidligere praksis, og hvor viktigheten av at det reageres strengt ved brudd på fiskerilovgivningen fortsatt syntes å stå sentralt. Samtidig må det ses i sammenheng med at begge dommene er lagt opp nok så konkret. I sistnevnte avgjørelse, som ble behandlet og avvist av Høyesteretts ankeutvalg, gikk anførselen direkte på at inndragningen ikke var påkrevd og forholdsmessig, og at lagmannsretten ikke hadde vurdert dette. Det innebærer at Høyesterett ikke har hatt anledning til å presisere nærmere om det skal gis fradrag for utgifter etter havressursloven § 65.

Et viktig moment som kan begrunne forskjellen, er at det er avsagt betydelig flere inndragningssaker etter straffeloven § 67, sammenlignet med inndragningssaker etter havressursloven § 65. Dette innebærer at Høyesterett i saker etter straffeloven § 67 har hatt en større mulighet til å endre og presisere utviklingen fra brutto- til nettoinndragning. Det kan tas til inntekt for at en lignende endring vil komme i praksis etter havressursloven § 65.²⁰¹ Basert på gjeldende rett må det likevel legges til grunn at hovedregelen etter havressursloven § 65 er at det ikke skal gis fradrag for utgifter og andre kostnader.²⁰²

5.3 Inndragning av produktet av, gjenstand for og redskap til en straffbar handling

5.3.1 Straffeloven § 69

Straffeloven § 69 gir hjemmel til å inndra produkt av, gjenstand for og redskap til en straffbar handling. Det betyr at bestemmelsen åpner for å inndra ting med tilknytning til det straffbare forholdet. Bestemmelsen er fakultativ jf. ordlyden «kan». Dette innebærer at det skal foretas en vurdering av om inndragningen skal finne sted og hvilket omfang den skal ha etter kriteriene i § 69 tredje ledd. I likhet med straffeloven § 67 og havressursloven § 65, kan det foretas en verdiinndragning av hele eller deler av tingens verdi isteden for selve tingen jf. § 69 første ledd andre punktum. Det kreves ikke at lovbrysterer har utvist subjektiv skyld eller at vedkommende var strafferettslig tilregnelig, jf. henvisningen i § 69 første ledd tredje punktum til § 67 første ledd tredje punktum. Inndragning etter § 69 kan som utgangspunkt foretas på

²⁰¹ Slik som Rui argumenterer for, se Rui (2020) s. 38 til 41.

²⁰² Dette er også lagt til grunn av Falkanger (2021). Se Thor Falkanger, *Fiskesalslova: Lovkommentar*, kommentar til § 23 punkt 5., juridika.no (lest 7. mai 2021).

objektivt grunnlag. Men også her må det innfortolkes et krav om subjektiv skyld i de tilfeller det foretas en inndragning som er straff etter EMK.²⁰³ Dette innebærer at dersom det foretas en pønalt begrunnet inndragning, kan inndragningen ikke skje på rent objektivt grunnlag.

I denne sammenheng er det særlig inndragning i medhold av § 69 første ledd bokstav b og c som har likhetstrekk ved havressursloven § 65. Strl. § 69 første ledd bokstav b gir hjemmel til å inndra ting som «har vært gjenstand for» en straffbar handling (corpus delicti). Dette omfatter situasjoner der befatningen med gjenstanden omtrent er identisk med gjerningsbeskrivelsen i det aktuelle straffebud.²⁰⁴ Typiske eksempler er smuglergods, ulovlig oppbevarte våpen og ulovlig fanget fisk.²⁰⁵ Som nevnt vil ulovlig fanget fisk kunne inndras som gjenstand for en straffbar handling i de tilfeller hvor fangsten ikke har gitt en uberettiget vinning. Videre gir straffeloven § 69 første ledd bokstav c hjemmel til å inndra ting som «har vært brukt eller bestemt til bruk» ved en straffbar handling (instrumenta sceleris). Dette omfatter gjenstander som det er naturlig å omtale som redskapet til den straffbare handlingen.²⁰⁶ Alternativet har således samme dekningsområde som havressursloven § 65 første ledd andre punktum.

Straffeloven § 69 åpner for at det kan foretas en pønalt begrunnet inndragning.²⁰⁷ Dette må ses i sammenheng med at det etter § 69 tredje ledd skal foretas en avveining mellom hensynet til en effektiv håndheving av straffebudet og rimeligheten av at inndragningen blir foretatt.²⁰⁸ Det pønale preget blir særlig fremtredende i de tilfeller hvor det besluttes verdiinndragning etter § 69. Inndragningen kan da ikke begrunnes i et gjenopprettende eller forebyggende formål, men må ses på bakgrunn av det som har vært omtalt som den symbolsk-pedagogiske betydning.²⁰⁹ Denne adgangen til å foreta verdiinndragning av gjenstander er med på å viske ut forskjellen mellom inndragning og straff.²¹⁰ Når hensynet til en effektiv håndheving av

²⁰³ I HR-2019-1743-A valgte Høyesterett å ikke tatt stilling til om unntaket for subjektiv skyld i § 69 kom i konflikt med EMK artikkel 7, idet et eventuelt krav til skyld uansett var oppfylt jf. avsnitt 61 til 66. Rui (2020) gir imidlertid klart uttrykk for at inndragningen etter § 69 ville blitt ansett som straff etter EMK, og at det på denne bakgrunn må innfortolkes et krav om utvist skyld, se s. 34 til 36. Det samme legges til grunn i NOU 2020: 10 s. 55 til 58.

²⁰⁴ Ot.prp.nr 90 (2003-2004) s. 463.

²⁰⁵ Magnus Matningsdal, *Straffeloven 2005: Lovkommentar*, kommentar til § 69 punkt 3., juridika.no (lest 29. april 2021).

²⁰⁶ Magnus Matningsdal, *Straffeloven 2005. Lovkommentar*, kommentar til § 69 punkt 4., juridika.no (lest 29. april 2021).

²⁰⁷ Se punkt 2.2.

²⁰⁸ Andenæs (2016) s. 560.

²⁰⁹ Andenæs (2016) s. 559.

²¹⁰ Matningsdal (1987) s. 576.

straffebudet tilsier at det skal foretas en inndragning av verdien av en gjenstand, vil dette i realiteten være en økonomisk reaksjon som kan sammenlignes med en bot.²¹¹ Samtidig vil adgangen til verdiinndragning kunne gi et mer nyansert resultat. En verdiinndragning åpner for at det kan foretas en delvis inndragning, og dermed kan reaksjonen avpasses etter hvor grovt forholdet er. Hvor det vil være for strengt å inndra en gjenstand i sin helhet, vil det være rom for å inndra en del av verdien.²¹²

I inndragningssaker etter straffeloven § 69, vil inndragningen som regel skje ut fra et mer sammensatt formål. Dette må ses i sammenheng med at anvendelsesområdet for § 69 er vidtgående, hvor det som regel er ulike hensyn som begrunner inndragningen. I Rt. 2002 s. 1271 uttalte Høyesterett at «formålet med inndragning av ting som har vært brukt til en straffbar handling er blandet», og videre at «tiltaket kan ha så vel forebyggende som pønalt, allmennpreventiv og individualpreventiv karakter».²¹³ I denne sammenheng er det særlig saker hvor det er påstått verdiinndragning av en gjenstand som i utgangspunkter er lovlig, som kan sammenlignes med inndragning etter havressursloven § 65.

Her kan nevnes dommen inntatt i HR-2018-556-A. Saken gjaldt inndragning av et beløp som utgjorde halvparten av verdien av en boligeiendom som hadde vært benyttet til tilvirkning av narkotika. Bakgrunnen for saken var at tre menn var blitt dømt for hasjdyrking på boligeiendommen. Videre hadde den av de domfelte som eide eiendommen blitt dømt i lagmannsretten til å tåle en verdiinndragning av halvparten av boligens verdi jf. strl. 1902 § 35. Spørsmålet for Høyesterett var om det kunne ilegges en delvis verdiinndragning av boligen i medhold av straffeloven 1902 § 35 jf. straffeloven 2005 § 69.

En enstemmig Høyesterett kom til at domfelte måtte frifinnes for kravet om inndragning, da en delvis verdiinndragning ville være uforholdsmessig.²¹⁴ I dommen tok Høyesterett for seg en generell presentasjon av vilkårene i straffeloven § 69 før de gikk inn på den konkrete vurderingen av om inndragning kunne ilegges.

Høyesterett viste til at ved vurderingen av om inndragning er påkrevd, står prevensjonshensynet sterkt.²¹⁵ Samtidig ble det pekt på at når det dreier seg om ting det ellers

²¹¹ Andenæs (2016) s. 560.

²¹² Andenæs (2016) s. 560.

²¹³ Rt. 2002 s. 1271 side 1275.

²¹⁴ HR-2018-556-A avsnitt 48.

²¹⁵ HR-2018-556-A avsnitt 27.

er lovlig å bruke, vil det vanligvis ikke være grunnlag for inndragning basert på prevensjonshensynet alene. Høyesterett la til grunn at inndragning av lovlige ting som det er kurant å gjenskaffe, ikke uten videre kan begrunnes i et prevensjonshensyn. På den andre siden ble det vist til at dersom anskaffelsen krever en viss økonomisk evne, kan løsningen bli en annen. Høyesterett fremholdt at «kostnadselementet vil da kunne hindre at lovbrøyteren etter inndragning gjenanskaffer en ting som gir mulighet for fortsatt straffbar virksomhet.»²¹⁶ Videre ble det vist til at ved særlig grove lovbrudd kan inndragningen begrunnes i at den tilgodeser et emosjonelt behov hos allmennheten.²¹⁷

Høyesterett tok for seg skille mellom inndragning av fysiske gjenstander og verdiinndragning. Under henvisning til juridisk litteratur ble det vist til at verdiinndragning kan være aktuelt hvor gjenstandsinndragning vil ramme urimelig hardt.²¹⁸ På denne bakgrunn la Høyesterett til grunn at når tingen er tilgjengelig, vil valget mellom gjenstands- og verdiinndragning bero på hvilken inndragningsform som kan anses forholdsmessig.²¹⁹

Høyesterett viste til at det først må foretas en vurdering av om grunnvilkåret «påkrevd av hensyn til en effektiv håndheving av straffebudet» er oppfylt. Videre må det foretas en vurdering av om inndragningen vil være forholdsmessig.²²⁰ Ved den konkrete vurderingen viste Høyesterett til at eiendommen ikke bare hadde vært brukt ved den straffbare handlingen, men at den var en forutsetning for tilvirkningen av narkotikaen. Eiendommen hadde spilt en direkte og helt sentral rolle for lovovertrædelsen.²²¹ Selv om dette tilsier inndragning, må det foretas en forholdsmessighetsvurdering. Høyesterett la vekt på at eiendommen var fullt ut belånt og at domfelte ikke hadde annen formue. En verdiinndragning ville innebære at eiendommen måtte realiseres, hvor fortjenesten hadde gått til dekning av bankens krav. I tillegg ville domfelte, etter å ha tapt boligen, sitte igjen med et betydelig pengekrav til staten. En verdiinndragning ville da ramme vesentlig hardere enn en gjenstandsinndragning av boligen. Inndragning av en del av beløpet av boligen var således ikke forholdsmessig.²²²

²¹⁶ HR-2018-556-A avsnitt 32.

²¹⁷ HR-2018-556-A avsnitt 33.

²¹⁸ HR-2018-556-A avsnitt 35.

²¹⁹ HR-2018-556-A avsnitt 37.

²²⁰ HR-2018-556-A avsnitt 40.

²²¹ HR-2018-556-A avsnitt 42.

²²² HR-2018-556-A avsnitt 48.

Dommen viser at terskelen for inndragning er høy når inndragningskravet vil medføre store økonomiske konsekvenser. På bakgrunn av at domfelte ikke hadde annen formue enn en fullt ut belånt bolig, må dommen anses som et særtilfelle. Samtidig viser dommen viktigheten av å foreta en konkret forholdsmessighetsvurdering. Selv om lovbruddets grovhet tilsier inndragning, må det foretas en konkret vurdering av om inndragningen vil være forholdsmessig. Videre kan Høyesteretts generelle presentasjon av vilkårene i § 69, tas til inntekt for hvilke momenter som er avgjørende ved inndragningsvurderingen. Dette gjelder særlig når det er tale om en verdiinndragning av en gjenstand som i utgangspunktet er lovlig.

5.3.2 Straffeloven § 69 sammenlignet med havressursloven § 65

Havressursloven § 65 er på flere punkter sammenfallende med straffeloven § 69. Dette gjelder både hva som kan inndras, og ved vurderingen av om inndragningen er påkrevd og forholdsmessig. Det innebærer at flere av de momentene som er vist til ved gjennomgangen av straffeloven § 69, gjør seg gjeldende for havressursloven § 65. Her står det sentralt at adgangen til verdiinndragning er med på å viske ut forskjellen mellom inndragning og straff, og betydningen av at det er adgang til å ilegge inndragning på grunnlag av en effektiv håndheving av straffebudet.

Som nevnt har inndragning etter strl. § 69 et blandet formål. Inndragningen kan være både pønalt begrunnet, ha en gjenopprettende formål eller ha en preventiv effekt. Inndragning etter havressursloven § 65 kan ha et gjenopprettende formål, men vil i mange tilfeller gå lengre enn dette slik at inndragningen fremstår som pønalt begrunnet. Slik det fremkommer i HR-2018-556-A, vil prevensjonshensynet ikke kunne begrunne en inndragning av en gjenstand som er mulig å gjenskaffe.²²³ Dette vil også gjøre seg gjeldende for inndragning etter havressursloven § 65. Det er i de tilfeller det foretas en pønalt begrunnet inndragning etter strl. § 69 at likhetstrekkene med havressursloven § 65 blir fremtredende.

Både inndragning etter havressursloven § 65 og straffeloven § 69 er fakultativ. Ved denne kan-vurderingen etter havressursloven § 65, kommer vurderingsmomentene i straffeloven § 69 tredje ledd til anvendelse.²²⁴ I saker etter straffeloven § 69 ser man at Høyesterett først foretar en vurdering av om inndragningen er påkrevd av hensynet til en effektiv håndheving av straffebudet. Videre foretas det en konkret vurdering av om inndragningen vil være

²²³ Se punkt 5.3.1.

²²⁴ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 15, NOU 2019: 21 s. 237.

forholdsmessig. Det kommer tydelig til uttrykk i HR-2018-556-A.²²⁵ I inndragningssaker etter havressursloven § 65 står dette skille ikke like klart. Det er kun i Rt. 2014 s. 996 at det foretas en konkret vurdering av om inndragningen er påkrevd og forholdsmessig. Dommen gir klart uttrykk for at inndragning etter havressursloven § 65 vil være påkrevd på grunnlag av kontroll- og ressursforvaltningshensyn.²²⁶ I HR-2020-735-U gjaldt rederiets anførsel at lagmannsretten ikke hadde foretatt en vurdering av om inndragningen var påkrevd og forholdsmessig. Dette forsterker inntrykket av at vurderingen etter havressursloven § 65 ikke fremstår like klar som vurderingen etter straffeloven § 69. Høyesteretts ankeutvalg la imidlertid til grunn at selv om lagmannsrettens vurdering av om inndragningen var påkrevd og forholdsmessig ikke kom direkte til uttrykk, var dette tatt hensyn til i vurderingen.²²⁷

Når det gjelder forholdsmessighetsvurderingen vil den i stor grad være basert på de konkrete omstendighetene i saken. Det er likevel en vesentlig forskjell på utgangspunktet for vurderingen. I saker etter straffeloven § 69, vil inndragningskravet i som regel være rettet mot en enkeltperson, som samtidig er ilagt straff for det samme forholdet. I saker etter havressursloven § 65 rettes inndragningskravet mot fartøyets eier, som regel et rederi, mens skipperen blir ilagt en straff. Når straffeloven § 69 viser til at det ved forholdsmessighetsvurderingen skal legges vekt på «andre reaksjoner som ilegges, og konsekvensen for den som inndragningen rettes mot», vil dette i praksis stille seg annerledes i saker etter havressursloven § 65. Når inndragningskravet rettes mot selskapet bak, og ikke den som er ilagt straff, vil det fremstå som lettere å begrunne et betydelig inndragningsbeløp som forholdsmessig. Dette kommer direkte til uttrykk i Rt. 2014 s. 996 hvor det uten noe nærmere vurdering legges til grunn at «den straff skipperen er ilagt for lovbruddene, gjør etter min oppfatning ikke inndragningen mot Cetus AS uforholdsmessig».²²⁸

På denne bakgrunn kan det hevdes at terskelen er høyere for å fastslå at inndragningen er påkrevd og forholdsmessig i saker etter straffeloven § 69, sammenlignet med havressursloven § 65. Inndragning vil være påkrevd av hensynet til en effektiv kontroll av fiskeriene, og vil være forholdsmessig når inndragningskravet rettes mot et rederi som ikke er ilagt en straff. Samtidig ser man at det legges en høyere terskel ved forholdsmessighetsvurderingen etter

²²⁵ Se punkt 5.3.1.

²²⁶ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 18 til 22 jf. Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) s. 165 og Rt. 2002 s. 1063 side 1064.

²²⁷ HR-2020-735-U avsnitt 37.

²²⁸ Rt. 2014 s. 996 avsnitt 31.

straffeloven når inndragningen ikke er rettet mot en enkeltperson. Her kan vises til Rt. 2002 s. 1271 hvor Høyesterett la til grunn at inndragningskravet overfor organisasjonen Greenpeace ikke var uforholdsmessig selv om det dreide seg om betydelige verdier jf. straffeloven 1902 § 35.²²⁹

6 Avsluttende bemerkninger

I denne avhandlingen har jeg forsøkt å finne ut om praktiseringen av havressursloven § 65 er i tråd med begrunnelsen for inndragningsinstituttet.

En sentral begrunnelse for inndragning etter § 65 er at fiskeren ikke skal berike seg med fortjenesten fra ulovlig fiske. Likevel fremstår majoriteten av inndragningssakene etter § 65 å legge betydelig vekt på at kontroll- og ressursforvaltningshensyn tilsier at inndragning skal skje også i de tilfeller det ikke er oppnådd noe vinning. Inndragningen vil da ikke ha et gjenopprettende eller forebyggende formål. Det er tale om en pønalt begrunnet inndragning, hvor reaksjonen er å regne som straff etter EMK artikkel 6 nr. 2 og artikkel 7.

Som bemerket innledningsvis fremholdt Andenæs i 1954 at inndragningsbestemmelsene i spesiallovgivningen har en tendens til å dyrke effektivitetshensyn på bekostning av andre prinsipper. Andenæs konklusjon var at inndragningsbestemmelsene i spesiallovgivningen syntes å gå lengre enn rimelig og nødvendig.²³⁰ Basert på det som er redegjort for i denne avhandlingen, er det mye som tyder på at Andenæs sine betraktninger fra 1954, fremstår som like aktuelle for dagens regelverk. Ved praktiseringen av havressursloven § 65 legges det vekt på effektivitetshensyn på bekostning av andre prinsipper.

Betydningen av at det reageres på havressurskriminalitet må ikke underbygges. Som et av de mest effektive virkemidlene i håndhevingen er inndragning av sentral betydning for målet om en bærekraftig og lønnsom ressursforvaltning. Det fremstår likevel som galt å fremholde inndragning etter § 65 som noe annet enn straff. Det må være en klar forskjell på hva som er straff og andre reaksjoner som ilegges.

²²⁹ Rt. 2002 s. 1271 s. 1276.

²³⁰ Andenæs (1956) s. 117.

Endelig må det vises til straffelovrådets forslag i NOU 2020: 10 om å endre regelverket slik at inndragning som fremstår som straff, formelt defineres som straff. Dersom dette forslaget får tilslutning, vil det kunne få betydning for havressursloven § 65, slik at bestemmelsen må klassifiseres som staff.

Referanseliste

Norske lover:

Lov 22. mai 1902 nr. 10, Almindelig borgelig Straffelov (straffeloven 1902) (opphevet).

Lov 20. april 1951 om fiske med trål (trålfiskeloven) (opphevet).

Lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone (økonomiske soneloven).

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven).

Lov 3. juni 1983 nr. 40 om saltvannsfiske m.v. (saltvannsfiskeloven) (opphevet).

Lov 26. mars 1999 nr. 15 om retten til å delta i fiske og fangst (deltakerloven).

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).

Lov 6. juni 2008 nr. 37 om forvaltning av viltlevande marine ressursar (havressurslova).

Lov 21. juni 2013 nr. 75 om førstehandsomsetning av viltlevande marine ressursar (fiskesalslagslova).

Konvensjoner:

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Roma, 4. november 1950. (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK)).

Forarbeider:

Innstilling fra straffelovrådet om inndragning på grunn av straffbare handlinger. Avgitt 11. mars 1970 (SRI 1970).

Ot.prp. nr. 85 (1981-1982) Om lov om saltvannsfiske m.v.

NOU 1996: 21 Mer effektiv inndragning av vinning.

NOU 2002: 4 Ny straffelov.

NOU 2003: 15 Fra bot til bedring.

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).

NOU 2005: 10 Lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser.

Ot.prp. nr. 20 (2007-2008) Om lov om forvaltning av viltlevende marine ressursar (havressurslova).

NOU 2019: 21 Fremtidens fiskerikontroll.

Prop. 137 L (2019-2020) Lov om endringer i deltakerloven og havressurslova (endringer i kvotesystemet).

NOU 2020: 10 Straffelovrådets utredning nr. 2 Inndragning av utbytte fra gjengkriminalitet.

Rettspraksis:

Høyesterett:

Rt. 2002 s. 1063 (Sandvær)

Rt. 2002 s. 1271

Rt. 2003 s. 1543

Rt. 2004 s. 1500 (SFT)

Rt. 2007 s. 1217

Rt. 2008 s. 598

Rt. 2010 s. 1252

Rt. 2011 s. 1811

Rt. 2013 s. 1345 P

Rt. 2014 s. 996 (Cetus)

Rt. 2015 s. 1355

HR-2016-301-A

HR-2016-590-A

HR-2017-821-A (Marin Harvest)

HR-2017-822-A

HR-2017-930-A

HR-2018-556-A

HR-2019-1743-A

HR-2020-735-U

HR-2020-1354-A

HR-2021-301-A

HR-2021-797-A

Underrettspraksis:

LH-2012-96847

LH-2013-161573

LH-2019-92309

TOSLO-2019-10362

Nord-Troms tingrett dom 21.01.2021 (saksnr. 20-172594MED-NHER)

Litteratur:

- Andenæs, Johs.: «konfiskation som følge af lovovertrædelse», i Forhandlinger på Det tyvende nordiske juristmøte i Oslo den 23. – 25. august 1954, Oslo 1956, s. 112 til 117. http://nordiskjurist.org/wp-content/uploads/2013/10/http___jura.ku_.dk_njm_20_20_04.pdf_.pdf (sist besøkt 16.mai 2021).
- Andenæs, Johs., Georg Fr. Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, *Alminnelig strafferett*, 6. utgave ved Georg Fredrik Rieber-Mohn og Knut Erik Sæther, Universitetsforlaget 2016.
- Dahl, Irene Vanja, *Norsk fiskerijurisdiksjon overfor utenlandske fiskefartøyer*, Doktorgradsavhandling, UiT Norges arktiske universitet, Tromsø 2008.
- Dyrnes, Anne-Mette, *Inndragning: Hva må gjøres?*, Ciceron Forlag 2003.
- Falkanger, Thor, *Fiskesalgslaglova: Lovkommentar*, Universitetsforlaget 2021.
- Fause, Lars, «Fiskerikriminalitet – del 1» *Tidsskrift for strafferett* nr. 1/2008, s. 3-26.
- Fause, Lars, «Fiskerikriminalitet – del 2» *Tidsskrift for strafferett* nr. 2/2008, s. 139-160.
- Matningsdal, Magnus, *Inndragning*, Universitetsforlaget 1987.
- Matningsdal, Magnus, *Straffeloven 2005: Lovkommentar*, ajourført lovkommentar per 1. januar 2021 publisert på juridika.no.
- Rui, Jon Petter, «Fra menneskerettighetsdomstolen. Ingen straff uten skyld (nulla poena sine culpa) G.I.E.M. S.R.L. og andre mot Italia, søksnummer 1828/06, storkammerdom 28.juni 2018» *Tidsskrift for strafferett* nr. 03/2018, s. 202-215.
- Rui, Jon Petter, «Betenkning: Administrativ inndragning av fangstverdi etter havressursloven § 54» Betenkning avgitt til Norges fiskarlag 28. februar 2020 <https://www.fiskarlaget.no/nyttig-info/dokumentarkiv/juridisk-betenkning-knyttet-til-fiskerikontrollutvalget-mars-2020/viewdocument/391> (sist besøkt 16. mai).
- Skoghøy, Jens Edvin A., *Rett og rettsanvendelse*, Universitetsforlaget 2018.

Høringsuttalelser:

Økokrims høringsuttalelse til Straffelovrådets utredning nr. 2 NOU 2020:10 inndragning av utbytte fra gjengkriminalitet, 19.februar 2021, <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-nou-2020-10-straffelovradets-utredning-nr.-2-inndragning-av-utbytte-fra-gjengkriminalitet/id2783878/?uid=b5bf08df-148a-47a6-a705-59402716cfec> (sist besøkt 15.mai).

Internettsider:

Kjell Kolsrud, «Mener Straffelovrådet har misforstått reglene om inndragning», rett24.no, 25.februar 2021, <https://rett24.no/articles/mener-straffelovradet-har-misforstatt-reglene-om-inndragning> (sist besøkt 15.mai).

